

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAKIN DÖNEM SİYASETTE KADIN SORUNU

Sevgi ÖRÜÇ

110611044

Doç. Dr. Ferda KESKİN

İSTANBUL

2017

YAKIN DÖNEM SİYASETTE KADIN SORUNU
THE QUESTION OF WOMAN IN RECENT POLITICS

Sevgi ÖRÜÇ

110611044

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ferda KESKİN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Bülent BİLMEZ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Abdullah KARATAY

Tezin Onaylandığı Tarih : 16.08.2017

Toplam Sayfa Sayısı : 86

Anahtar Kelimeler

- 1) HDP
- 2) Kadın Meclisleri
- 3) Feminizm
- 4) Toplumsal Cinsiyet
- 5) Kadın Hareketleri

Key words

- 1) HDP
- 2) Women's Assemblies,
- 3) Feminism
- 4) Gender
- 5) Women's Movement

İÇİNDEKİLER

ÖZET vi

ABSTRACT vii

GİRİŞ VE YÖNTEM

1. GİRİŞ	1
2. AMAÇ VE YÖNTEM	3
2.1. Amaç	3
2.2. Yöntem	3
2.3. Araştırma Evreni, Problem ve Sınırlılıklar	4
2.3.1. Araştırma Evreni	4
2.3.1. Problem ve Sınırlılıklar	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI, FEMİNİST HAREKETLERİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ

1. GİRİŞ	6
2. TOPLUMSAL CİNSİYET	7
3. FEMİNİST HAREKETLERİN GELİŞİMİ	8
3.1. Liberal Feminizm	11
3.2. Radikal Feminizm	11
3.3. Ekolojik Feminizm	12
3.4. Marxist Feminizm	12
3.5. Sosyalist Feminizm	13
3.6. Psikanalitik Feminizm	14

3.7. Kültürel Feminizm.....	15
3.8. Postmodern Feminizm.....	16
4. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ	18

2. BÖLÜM

HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

- SÜREÇ VE POLİTİKALAR -

1. GİRİŞ.....	21
2. 1990’LAR VE POLİTİK DURUM	23
3. HDP ÖNCÜLÜ PARTİLER.....	24
3.1. Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP).....	26
3.2. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP).....	27
3.3. Demokratik Halk Partisi (DEHAP)	28
3.4. Demokratik Toplum Partisi (DTP)	29
3.5. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	33
4. HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ.....	35
4.1. Genel Seçimlerde Kadınlar.....	38
4.2. 2016 Yılı ve Kadınlar	40
4.2.1. “Biz kadınlar OHAL’e Karşı Her Halde Direniyoruz” Kampanyası	41

3. BÖLÜM

- Siyaset ve Kadın Örgütlenmesinde Yeni Bir Model -

HDP KADIN MECLİSLERİ VE BULGULAR

1. GİRİŞ.....	43
2. HDP KADIN MECLİSLERİ: YAPISI VE İŞLEYİŞİ	44
2.1. Kadın Meclisleri Faaliyet Örnekleri	46
3. BULGULAR	48
3.1. Kişisel Verilere İlişkin Bulgular	49
3.2. Katılımcıların Kendilerini Nasıl Tarif Ettikleri ve Kadın Mücadelesi İçerisindeki Yerlerine İlişkin Bulgular	50

3.3. Katılımcıların HDP Çalışmalarını Nasıl Tarif Ettikleri, Olumlu Buldukları ya da Eleştirdikleri Politikaların Neler Olduğuna İlişkin Bulgular.....	54
3.4. Katılımcıların HDP İçerisinde “Kadın” Olarak Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	65
3.5. Katılımcıların Kadın Haklarının Kazanılması-Geliştirilmesi Açısından Yapılması Gerekenler Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	67
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	75

ÖZET

Bu çalışma, eşitsizlikler üzerine inşa edilen insanlık tarihinin en temel meselesi olan ve aynı zamanda genel özgürlük ve eşitlik sorunlarını çözme potansiyelini en çok taşıyan kadın özgürlüğü ve eşitliği konusunu günümüz Türkiye'si ve esas olarak da HDP Kadın Meclisleri bağlamında incelemeye çalışmaktadır.

Bu amaçla çalışma, toplumsal cinsiyet ve feminizm teorik arka planı ve literatürü esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Böylece Türkiye'de kadın mücadelesinin gelişimi ile HDP ve öncülü partilerde sorunun ele alınış ve gelişim süreci incelendikten sonra kadın meclisleri içerisinde aktif görev alan kadınların görüşleri ışığında HDP ve kadın politikalarının mevcut durumu anlaşılmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen araştırma göstermiştir ki pratik çalışma alanında kimi sorunlar ve eksiklikler olmakla birlikte HDP ve kadın meclisleri kadın hakları mücadelesinin ortaya çıkardığı teorik birikim ve söylem kültürünü program, bildirge, yönetmelik vb. gibi siyasal metinlerine yansıtmış ve siyasal organizasyonlar arasında göz ardı edilemeyecek bir fark yaratmıştır.

Çalışmada temel olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış, betimsel analiz ve görüşme yöntemi esas alınmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: HDP, kadın meclisleri, feminizm, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

This thesis aims to examine within the context of contemporary Turkey and, in particular, with respect to HDP's Women Assemblies, the question of women's struggle for freedom and equality, which is the most fundamental problem of the history of human kind, and which has the highest potential of bringing a solution to the problems of equality and freedom in general.

Towards this objective, the argument of the thesis unfolds mainly by referring to the theories and the literature concerning gender and feminism. Accordingly, following a scrutinization of the development of women's struggle in Turkey and of the approach of HDP and her predecessors to this struggle, an attempt is made to understand and evaluate HDP's present policies concerning women in the light of the opinions of the active members of Women Assemblies. The research demonstrates that despite the problems and insufficiencies in practice, HDP and Women Assemblies have successfully incorporated the theoretical accumulation and discursive culture of the struggle for women's rights into their political texts and their program, and that they have made a remarkable difference with respect to other political organizations.

This thesis is based on qualitative methods including descriptive analysis and interviews, and it is completed with an interpretation of the corresponding findings.

Key words: HDP, Women's Assemblies, feminism, gender

GİRİŞ VE YÖNTEM

1. GİRİŞ

Günümüz dünyası sayısız kültürel çeşitlilik içeren toplumlardan oluşsa da bu sayısız çeşitliliğin neredeyse ortak bir sorunu olarak “kadın sorunu” çözüm bekleyen acil sorunların başında gelmektedir.

‘Gelişmiş’ veya ‘geri kalmış’; ‘merkez’de veya ‘çevre’de; ‘kuzey’de veya ‘güney’de hangi toplumsal-ekonomik-coğrafi grup içerisinde yer alırsa alsın her toplum yaşadığı sorunları ‘kadın sorunu’, ‘kadının özgürleşmesi sorunu’ başlığı altında özetleyebilir. İçerisinde yer alan toplumun tüm sorunları ‘kadın’ ve ‘kadının toplum içerisindeki yeri’ etrafında yeniden tanımlanabilir, anlaşılabilir.

Toplumların ve özelde insanın özgürleşmesi, üretilen zenginlikten eşit pay alabilmesi mücadelesi, tarihin başından itibaren toplumsal hayatı şekillendiren ana unsur olmuştur. Tarih boyunca ortaya çıkan inanç sistemleri, yönetim şekilleri, düşünce biçimleri toplumsal hayatı doğal duruma uygun olarak biçimlendirdiğini, ideal yaşam kurgusunu gerçekleştirdiğini iddia etse de tüm bir insanlık tarihi bize göstermiştir ki eşit üretim ve eşit paylaşım mümkün olmamış ve toplumsal hayat eşitsizlikler üzerine bina edilmiştir.

İnsan olma tarihinin çok geride kalmış bir bölümünü (anaerik dönem) saymazsak tarih ataerik karakterde şekillenmiş; tüm toplumsal tabakalaşma, sosyal ayrışmalar, dil ve düşünme biçimleri de ‘erkek’ karakterde olmuştur.

İnsanlık kendi tarihini eşitsizlikler üzerinden inşa ederken kadını bu eşitsizlikler içerisinde daha da ‘eşitsiz’ olarak konumlandırmış ve sahiplenme, mülk edinme, paylaşma konusunun metası durumuna indirgemıştır.

Ataerik sistem içerisinde birçok din ve inanç sistemi, felsefi yaklaşım ve hukuk normu kadını “var” kabul ediyor görünse de esas olarak onu erkek düzeni

içerisinde, bu düzenin taşıyıcısı, devam ettiricisi olarak kurgulamış ve “ana” olma rolü verilmiştir.

Tarihin her döneminde genel eşitsizlik sorununu çözebilmek için varolan toplumsal örgütlenme biçimlerine karşı bir mücadele, yeniden ve daha adil bir toplum yönetim sistemi kurma mücadelesi-çabası olagelmıştır.

Kimi zaman bu mücadelenin bir parçası olarak kimi zaman da kendi başına kadın mücadelesinin izleri, tarihin ilk dönemlerine kadar ulaşabilmektedir.

Yakın Dönem Siyasette Kadın Sorunu başlığını taşıyan bu çalışmamız kadın özgürlüğü mücadelesi tarihinin günümüz Türkiye’inde geldiği yer ile mevcutlarından farklı ve özgün söylem ve hareketleri bağlamında HDP’nin kadın ve kadın hakları mücadelesinin ne olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

Tüm bir tarihsel süreci ele almak çok kapsamlı ve farklı bir incelemeyi gerektirdiğinden, toplumsal cinsiyet kavramının gelişimi ve feminist hareketlerin oluşumundan günümüz HDP’sine kadar olan süreç incelenmiş; özel olarak da HDP ve kadın mücadelesi üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda, ilk bölümde Toplumsal Cinsiyet kavramı, feminist hareketlerin gelişimi ve Türkiye’de kadın hakları mücadelesinin gelişimi ele alınarak günümüzdeki durumu üzerinde durulmuş; kadın hakları mücadelesi ve feminist hareketlerin değişiminin arkasında yatan teorik gelişim ele alınmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde yakın tarih ve HDP öncülü partiler incelenerek HDP’nin ve bu siyasal gelenek etrafındaki kadın hareketlerinin ortaya çıkış koşulları anlaşılmasına çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm’de HDP özelinde kadın hakları ve özgürlükleri mücadelesi, bu kadın hareketlerinin içerisinde yer alan bireylerin görüşleri üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise günümüz Türkiye’inde kadın hakları mücadelesi ve HDP örneğinin ortaya çıkardığı pratik değerlendirilerek sonraki süreçler için öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

2.1. Amaç

Çalışmanın amacı HDP ve bağlı kadın mücadelesi örneğinin kadın hakları ve özgürlüğü mücadelesindeki yeri, anlamı ve farklılıklarını saptamaktır.

2.2. Yöntem

Çalışma nitel araştırma yöntemi olan betimsel analiz ve görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010, s.302).

Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

Nitel araştırmanın temel özelliği, bireylerin gerçeği sosyal dünyalarıyla etkileşimleri içinde nasıl inşa ettiği üzerine yoğunlaşmasıdır. İnşa etmek bu yüzden temel nitel araştırmanın altında yatmaktadır. Burada araştırmacı bir fenomenin anlamını, fenomene katılanlara göre anlamaya çalışır (Merriam, 2015, s.22).

Sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Nitel araştırmacılar olayların ve bağlamların dilini kullanır, olayları bağlamı içerisinde inceler. Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtılarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012, s.224).

Bu yaklaşımda amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224).

2.3. Araştırma Evreni, Problem ve Sınırlılıklar

2.3.1. Araştırma Evreni

Evren (population), araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür (Karasar, 2016, s.147).

Çalışma evreni, ulaşılabilen evrendir. Bu yönü ile somuttur. Araştırmacının ya doğrudan gözleyerek ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş bildirebileceği evren, çalışma evrenidir (Karasar, 2016, s.147).

Bu çalışmada araştırma evreni HDP bileşenleri, yönetici ve üyeleri olarak düşünülmüş ve ancak HDP kadın meclisi içerisinde yer alan ve değişik bileşenlerden gelmiş olan kadınlar araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir.

Bu çerçevede kontrollü eleman örnekleme yöntemi ile görüşme yapılacak kişiler belirlenerek çalışma yapılmıştır. Kontrollü eleman örnekleme ise, araştırmanın amaçlarına uygun şekilde, örnekleme yer alacak bireylerin belirli özellikleri taşıyıp taşıymasına göre örnekleme dâhil edilmesinin kontrol altında tutulduğu örnekleme tekniğidir. Evrende yer alan her bir eleman genel anlamda örnekleme girme imkânına sahip olmakla birlikte, elde tutulan bazı ölçütler nedeniyle eşit şansa sahip değildirler (Yeşil, 2015, s.62).

2.3.1. Problem ve Sınırlılıklar

Çalışmanın ana problemi “Kadın hakları mücadelesinde HDP kadın meclisleri ve genel olarak partinin geliştirdiği politikalar nelerdir? Geliştirilen politika

ve uygulamaların kadın hakları mücadelesi ve özgürlüklerine katkısı nedir?" şeklinde belirlenmiş; buradan hareketle:

1. "HDP bileşenleri" olarak tarif edilen kesimlerin kimler olduğu,
2. Bu bileşenlerin içerisinde gelen kadınların HDP öncesi kadın mücadelesi içerisindeki yerleri ve kendilerini nasıl tarif ettikleri,
3. Bu gün içerisinde yer aldıkları HDP çalışmalarını nasıl tarif ettikleri ve olumlu buldukları ya da eleştirdikleri politikaların neler olduğu,
4. Kadın hakları açısından iddia sahibi olan HDP içerisinde "kadın" olarak karşılaştıkları problemlerin ne olduğu

çalışmanın alt problemleri olarak belirlenmiştir.

Yapmış olduğumuz çalışmanın:

- Kısıtlı zaman aralığında ve sınırlı sayıda kişi ile görüşme şeklinde gerçekleştirilmiş olması ve
- Görüşülen kişilerin halihazırda bir partinin üyesi olmalarından kaynaklı olarak objektif değerlendirmeler yapmaktan imtina edebilecekleri gerçeği

çalışmanın sınırlılıkları olarak görülebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI,
FEMİNİST HAREKETLERİN GELİŞİMİ VE
TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ

“İnsanlık erildir ve erkek kadını kendisi için değil, erkeğe göre tanımlar; kadın özerk bir varlık olarak görülmez... Erkek kadına referansla değil, kadın erkeğe referansla tanımlanır ve farklılaştırılır. Kadın rastlantısal olandır, özsel olana karşıt özsel olmayandır. Erkek öznedir (ben), mutlak olandır, kadın ise öteki cins'tir”

Simone de Beauvoir

1. GİRİŞ

Gerek dünya genelinde gerekse de Türkiye’de, belirli bir sosyal ve kültürel sorunun çözümüne yönelik araştırmalar, kaçınılmaz olarak öncelikle sorunun ele alınışına ilişkin genel değerlendirmelere, oluşturulan literatür ışığında konuyla ilişkili kavram ve bu kavramların tarihsel gelişimine ilişkin bir ‘ortak kavrayış’a ulaşma çabasını göstermek zorundadır.

Bu zorunluluk, incelenmeye ve çözüm yolları tespit edilmeye çalışılan sorunlara ilişkin ortak bir ‘tanımlama dili’ ve ‘anlama biçimi’ne asgari düzeyde de olsa yaklaşma çabasına ve incelenen konuya ilişkin temel kavramları aydınlatmanın gerekliliğine işaret eder.

‘Kadın’ ve ‘kadının özgürlük ve eşitlik’ sorunlarına günümüz Türkiye’sinde HDP ve Kadın çalışmaları özelinde durum tespiti yapmaya çalışan bu araştırma için de genel literatür taraması, teorik değerlendirmeler ve tarihsel arka plan araştırması yapmak araştırmacı için önceliklidir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet Joan Scott'a göre "cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş toplumsal bir kategoridir" (Scott, 2007, s.11). Uzun zamandır farklı bakış açılarından tartışılmış ve incelenmiş, hem kimliklerin nasıl oluşturulduğuna ilişkin bir düşünme yöntemi sunan analitik bir kategori hem de politik bir fikir olan toplumsal cinsiyet "toplum, hukuk, politika ve kültür konularında kafa yorarken bunların hepsine dokunan bir konudur ve çoğunlukla sınıf, etnik kimlik, yaş ve fiziksel yetenekler gibi toplumsal pozisyonlarla ve kimliğin diğer yönleriyle bağlantılı olarak tartışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrıca konuşulduğu kültürel ortama göre farklılık gösteren sosyal ve politik tartışmalar içerisinde de önemli bir konudur" (Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları, 2014, s.27). Kadın ve erkeğin fizyolojik ve biyolojik özellikleri 'cinsiyet' kavramı ile tanımlanırken, toplumun o cinsiyetlere uygun gördüğü, toplumsal olarak inşa edilmiş roller, davranışlar, nitelikler ve aktiviteler için ise 'toplumsal cinsiyet' kavramı kullanılır. Kadın ve erkek cinsiyet kategorileriyken, 'kadınlık' ve 'erkeklik' toplumsal cinsiyet kategorileri olarak ele alınabilir. Toplumsal cinsiyet hakkındaki düşüncelerin zaman içerisinde farklı ortamlara göre değişmesi yaş, kimlik ve cinsel yönelim gibi kimlik imleçleriyle ve diğer bakış açılarıyla bağlantılı olması üzerinden açıklanabilir (Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları, 2014, s.28).

Toplumsal cinsiyet analizi kadın-erkek olmanın sosyal ve kültürel kodlarının farklı şekillerde nasıl yaşandığına, anlaşıldığına, normleştirildiğine ve düzenlendiğine bakmak demektir. Ayrıca toplumsal cinsiyeti "insanların devraldığı ve kimliklerini, görünüşlerini ve davranışlarını ve özellikle de vücutlarının 'cinsel ve doğurganlık kapasitelerini' anlamlandırmak için kullandıkları fikir, tanım ve pratikler dizisi olarak incelemek gerekmektedir" (Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları, 2014, s. 29). Fatmagül Berktaş'a göre feminist tarihçiler uzun zamandır kadın kategorisi yerine etkili bir analiz aracı olarak toplumsal cinsiyet kavramını kullanmaktadırlar. Berktaş, bir analiz kategorisi olarak toplumsal cinsiyet tarih alanına sokulduğu zaman, kadınların ve erkeklerin aynı

olayları farklı deneyimledikleri, toplumdaki güçlerinin ve yerlerinin farklı olduğu dolayısı ile çıkarlarının da farklı olabildiği sonucunun açığa çıktığını düşünmektedir (Berktaş, 2012, s.30). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet çalışmaları kadın aleyhine bir eşitsizlik olduğu yönündeki gerçeği ortaya çıkarmıştır (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.11)

Iris Marion Young “kadınların ve erkeklerin, toplumsal olarak kurulmuş deneyimlerini kuramsallaştırmada” toplumsal cinsiyet kavramı yerine varoluşsal fenomenolojinin “yaşanan beden” kavramının kullanılmasının daha zengin ve esnek bir anlam doğuracağını düşünmektedir. Young “Yaşanan beden” kavramına dönmenin verimli olabilirliliğini, insanların toplumsal yapılarda ve bu yapıların getirdiği kısıtlamalar içinde konumlanışlarını ve nasıl yaşadıklarını ifade etmenin bir yolunu sunabilecek olması ile açıklamaktadır (Young, 2005: Aktaran Öztürk, 2014, s.53-54). Toplumsal cinsiyet çalışmalarının uzunca bir süre feminizm başlığı altında ele alınması, toplumsal cinsiyet kapsamında kadının konumunu incelemeye yönelik bir çalışmanın feminizme değinmesini zorunlu kılmaktadır (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.21).

3. FEMİNİST HAREKETLERİN GELİŞİMİ

Kadın ve erkek arasındaki -kendi başına bir eşitsizlik ilişkisi içermeyen-biyolojik farklılık, toplum ve kültür içinde hiyerarşik bir farklılığa dönüştürülmüştür. Buna bağlı olarak “verili (ataerkil) “kadın” ve “erkek” tanımları” ortaya çıkmıştır (Berktaş, 2004, s.2). Söz konusu “kadın” ve “erkek” tanımları bir tarafın diğerine egemen ve diğerinden üstün olduğu karşıtlık içinde oluşturulmuş ve “karşıtlığının “aşağı” kutbunu oluşturan kadınlar açısından özel bir ezilme ve baskı altına alınma durumu” söz konusu olmuştur (Berktaş, 2004, s.3). Fatmagül Berktaş, kadınların tarihsel ezilmesi açısından dışının beden ile bağının kurulmasının büyük oranla üreme süreçlerine dayandırıldığına dikkat çekmektedir (Berktaş, 2009, s.58). Yazar’a göre

“ataerkil sistem, bir cins olarak toplumda kadınların ezilmesi sonucunu doğuran kurumsal ve kültürel düzenleme ve uygulamaları belirtir ... Ataerkil sistem dendiğinde, yalnızca kadın emeğinin değil aynı zamanda kadın cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlendiği bir toplumsal sistem kastedilmektedir. Bu sistemde esas olarak korunan erkek çıkarları olmakla birlikte, sistem erkeklerin iradelerinden bağımsız nesnel bir gerçeklik olarak varolmaktadır” (Berktaş, 2009, s.24).

Benzer şekilde Saime Tuğrul kadının doğurganlığının sosyal kontrolü ve cinsiyete dayalı iş bölümünün, kadın-erkek eşitsizliğinin başlangıcı olduğuna işaret eder (Tuğrul, 2010, s.54). Kadınların bu eşitsizliklere ve toplum içindeki rollerine karşı çıkışı 17. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Temelleri 17. yüzyılda atılan bu karşı çıkış 18. yüzyılda sistemli bir hareket olarak kendini göstermektedir. Fatmagül Berktaş kadınların eşitsiz rol ve konumlarının farkına varıp değiştirmek için mücadele etmelerini sağlayan feminist bilinci şöyle ifade etmektedir. Bu bilinç

“kadınların ezilen bir gruba mensup olduklarının ve dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın doğal değil de toplumsal/kültürel bir olgu olduğunu kavramalarını içerir. Ama burada kalmaz; bu haksızlığın düzeltilmesi için mücadele edilmesine, mücadelenin bağımsız bir biçimde yürütülerek örgütlenmesine ve aynı zamanda da alternatif bir gelecek vizyonu oluşturulmasına uzanır” (Berktaş, 2012, s.88).

Alternatif bir gelecek için erkek tahakkümüne öfkeyle karşılık veren ilk feminist aktivistlerde yaygın olan erkek karşıtı duyguların, kadın kurtuluş hareketinin yaratılmasında itici güç olduğunu düşünen Bell Hooks feminizmi “cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan” bir hareket olarak tanımlamaktadır (Hooks, 2000, s.13-14).

Feminist bilincin oluşumunda etkili olan ve feminist tarihin ilk önemli çalışması olarak kabul gören eser, *A Vindication Of The Rights Of Woman (Kadın Hakları Gerekçelendirilmesi)* Mary Wollstonecraft tarafından 1792 yılında ta-

mamlanmıştır (Donovan, 2014, s.21). Kadınların da erkeklerin sahip olduğu doğal haklara sahip olması konusunda umut beslendiği dönemde Wollstonecraft eşit eğitim hakkı talebi üzerinde durmuştur. Eserinde “bana acı veren sefaletin kaynağında kız kardeşlerimin sefil eğitiminden başka bir şey yatmadığına dair sarsılmaz bir inanç: Kadınlar, acelece varılmış tek bir sonuçtan kaynaklanan, iç içe geçen çok çeşitli nedenlerle zayıflığa ve perişanlığa mahkum edilmiş” ifadelerine yer veren Wollstonecraft kadınların zayıf ve perişan durumda olmalarının sebebinin yanlış eğitim sistemi olduğunun altını çizmiştir (Wollstonecraft, 2012, s.9).

Feminist tarihin ilk dönemlerinde eşit eğitim hakkından sonra üzerinde en çok durulan diğer konu oy kullanma hakkıdır. Fransız Devrimi'nin İnsan ve Yurttaş Hakları Evrensel Bildirgesi'nde sözü edilen “insan ve yurttaş” kavramının kendilerini kapsamadığını düşünen kadınlardan biri olan Olympe de Gouges “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ni ilan etmiş, fakat “kadın cinsine yakışmayacak biçimde politika yapmaya-kalkıştığı için” devrimci mahkeme tarafından giyotinle idam edilmiştir (Berktaş, 2004, s.6). Gouges'un “Biz, anneler, kız çocukları, kız-kardeşler, ulusun temsilcileri, Ulusal Meclis'e alınmayı talep ediyoruz” (Kadın ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi) ifadeleri ile başlayan “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” Fransız Devrimi'nin oy kullanma hakkını sadece erkeklere tanınmasına karşı ilk tepkidir. Buna rağmen ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde ve 1863 yılında resmi olarak kadınlara oy kullanma hakkı tanınmıştır.

Josephine Donovan 17. ve 18. Yüzyıllar boyunca kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrensel olduğunu düşünür. 18. yüzyılın ortasından 19. yüzyılın başlarına kadar yaşanan tarihsel dönüşümlerin, özellikle de sanayi devriminin, kadını özel alanda tecrit ederek işyeri ile özel alanı birbirinden ayırdığının altını çizer. Ayrıca bu gelişmelerin akılcılığı kamusal alan, akılcılığın ise özel alan ve kadınla özdeşleştiren aydınlanma düşüncesini desteklediğine de işaret eder (Donovan, 2014, s.25).

Farklı ideolojik hareketler ve sanayileşme feminizmin gelişme sürecinde ortaya çıkan alt görüşler üzerinde etkili olmuştur. Bunlar, Liberal, Radikal, Marksist, Sosyalist, *Psikanalitik*, Ekolojik, Kültürel ve Postmodern Feminizm'dir.

3.1. Liberal Feminizm

Feminist tarihin ilk önemli eserlerinden Kadın Hakları Bildirgesi'nin sahibi Mary Wollstonecraft ve J. Stuart Mill Liberal Feminist düşüncenin en bilinen isimlerindedir. Mill ve Wollstonecraft'a göre İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli fark zihinsel kapasiteleridir. Kadın ve erkek doğası gibi bir ayrıma gitmekten ziyade insan doğasından bahsetmenin daha doğru olduğuyla ilgili ortak görüşe sahiptiler. Liberal Feministlere göre kadınlar eğitimdeki fırsat eşitsizliği ve çalışma hayatına katılmamalarından kaynaklı ikincil konumdadırlar. Kadınların çalışma hayatına katılması, eğitimdeki eşitsizliklerin giderilmesi ve çocukların cinsiyetlere göre yetiştirilmesi yerine insani kriterler gözeterek büyütülmesi, kadınların erkekler ile eşit konuma gelmesini sağlayacaktır. (Sevim, 2005, s.57-58) Liberal Feminizmin özel alana dokunmadan bırakmış olması onun temel problemlerinden biri olarak görülür. Evliliğe ve anneliğe karşı kurumsal alternatif düşünceler geliştirmemesi ise eleştirildiği başka bir noktadır (Danovan, 2014, s.66).

3.2. Radikal Feminizm

1960'larda savaş karşıtı kampanyalara ve medeni haklar için yapılan politik etkinliklere katılan Radikal feministler 20. yüzyılda "kuramsal açıdan, kendi kişisel "öznellik" sorunlarının yeni solun uğraştığı büyük sorunlarla (toplumsal adalet ve barış sorunları) eşit bir öneme ve meşrutiyyete sahip olduğu fikrini azmettiler" (Danovan, 2014, s.66). Bu sorunların birbirine bağlı olduğunu, erkek egemenliğinin kadınlara hükmetmenin ve toplumda mevcut olan baskının temeli olduğuna inanan radikal feministler, devrimci bir değişimin temelinde feminizm olduğunu savunurlar. Kadınların kendilerine baskı uygulayan erkeklere karşı mücadele eden bir harekete yönelmeleri gerektiğini içeren Radikal Feminizme göre toplumun temel sorunu olan erkek egemenliği ya da ataerkillik kapitalizmin değil, kadınların baskı altına alınmasının kökeninde yer almaktadır. Kadınların kendilerini bastırılmış bir kast ya da sınıf olarak görmeleri gerektiğini düşünürler. (Danovan, 2014, 266) Kate Millett'in "*Sexual Politics (Cinsel Politika)*" ve Shulamith Firestone'un "*The Dialectic*

of Sex: The Case for Feminist Revolution” (*Cinselliğin Diyalektiği: Feminist Devrimin Meselesi*) adlı eserleri Radikal Feminist kuramın en iyi ifade edildiği eserler olarak kabul görmektedirler. Kate Millet ideolojik telkinin ana kaynağı olarak aileyi işeret ederken (Danovan, 2014, s.275) Firestone göre “Biyolojik aile diktatörlüğünü” sona erdirme feminist devrimin öncelikli hedefi olmalıdır (Danovan, 2014, s.277). Radikal feministlere göre kadına eziyet etmenin temel formülasyonu olan ailede ataerkilliğin yeniden üretimi gerçekleşir (Danovan, 2014, s.274). Toplumsal olarak kurulan anneliğin medya ve diğer kurumlar tarafından empoze edildiğini ve kadınların tüm bu problemlere karşı kendi bedenlerinin kontrolünü ele geçirmeleri gerektiğini savunurlar (Sevim, 2005, s.80-82).

3.3. Ekolojik Feminizm

Ekolojik Feminizm doğa üzerindeki denetim ve sömürü ile insan üzerindeki denetim ve sömürü arasında güçlü bir bağ olduğu tezine dayanmaktadır. Ekofeministlere göre iktisadi kontrolünü kadınların aleyhine artıran erkekler seçkinlerin yönetimini güçlendirerek toplumsal eşitsizliği arttırmaktadır (Plumwood, 2004, s.25). Erkeklerin akli kadınların ise doğayı temsil ettiği egemen gelenekler ile erkeğin iktidarını teyit etme sonucuna yol açtığını kabul eden, fakat “kadın doğa bağlantısı lehine söylenebilecek şeylerde olduğunu öne süren ve sayıları giderek artmakta olan” ekofeministlere göre kadın doğa bağlantısı feminizm için merkezi bir mesele olmalıdır. Kadınlara ve doğaya gösterilen muamelenin ardındaki dinamiği bu bağlantının oluşturduğu görüşüne sahiptirler (Plumwood, 2004, s.35). Ekolojik Feminizm aynı zamanda gücünü feminizmin diğer biçimlerinden alır ve her biriyle kısmi anlaşma zeminine sahiptir (Plumwood, 2004, s.61).

3.4. Marxist Feminizm

“Elbette Marx kadın sorunuyla “doğrudan”, “yalnız onun üzerinde durarak” uğraşmadı. Bununla birlikte, kadının hak eşitliği için eşsiz olanı, en önemli olanı yaptı. Materyalist tarih kavramıyla bize kadın sorunu üzerine eksiksiz formüller vermediyse de, daha iyisini verdi; onları bulmak ve kavramak için doğru,

güvenilir yöntemi.” (Marx, Engels ve Lenin, 1979, s.14) Clara Zetkin’in yukarıdaki ifadelerinin de işaret ettiği gibi Marxist teori kadın sorununu ya da feminist teoriyi temel referans noktası olarak almamıştır (Danovan, 2014, s.133). Kadın sorunu ile ilgilenen Marxist teorisyenler bu sorunu Komünist teori içinde ele almaktaydılar. Clara Zetkin, Rosa Luxemburg, Alexandra Kollontai’nin de kadın sorunun çözümünü toplumsal sorunun çözümü ile özdeş gören Marxist yaklaşıma bağlı kalmıştır (Danovan, 2014, s.150). Bu yaklaşıma göre kadın özgürlüğü ancak komünizm ile gerçekleşebilir, kadın sorununu toplumsal sorunun, işçi sorunun bir parçası olabilmesi için “komünist kadın hareketinin kendisi, yığın hareketi, yalnız proleterlerin değil, tersine, her türlü sömürülenlerin ve ezilenlerin, kapitalizmin ya da egemenlik ilişkisinin bütün kurbanlarının genel yığın hareketinin bir parçası olmalıdır” (Marx, Engels ve Lenin, 1979, s.261).

3.5. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminist Heidi Hartmann ataerkini “erkekler arasındaki, maddi bir temeli olan ve hiyerarşik olsa da, onların kadınlar üzerinde hakimiyet kurmalarını sağlayacak dayanışma ve karşılıklı bağımlılığı da yaratan ya da kuran, toplumsal ilişkiler dizisi olarak” tanımlamaktadır (Hartmann, 2006, s.10). Patriarkanın maddi temeli erkeklerin kadınların emeği üzerindeki denetimi olarak görülmektedir. Bu temel erkeklerin kadınların iş gücünü kontrol edebildikleri tüm toplumsal yapılara dayanır. Kadınların en önemli ekonomik kaynaklara ulaşması önünde engel olan denetim ise kadınların kendi cinsellikleri ve doğurma kapasiteleri üzerinde söz sahibi olmasını engelleyerek gelişmektedir. Heidi Hartmann’a göre kadınların çocuk bakması, ev işi yapması, erkeklere ekonomik bağımlılıkları, spor, sendikalar, meslekler, üniversiteler, kiliseler, şirketler, ordular, devlet ve heteroseksüel evliliğin bir sonucu olarak homofobi, günümüzde ki biçimiyle “Patriarkal kapitalizmin” önemli unsurlarıdır. Radikal Feminizm ve Marksist Feminizmin revize edilip birleştirilmesi ile ortaya çıkan Sosyalist Feminizmin anlaşılabilmesi için bu unsurların incelenmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2014, s.16).

Hartmann kapitalizm ve ataerkiye karşı verilmesi gereken mücadelenin altını şöyle çizmektedir:

“Sosyalist feministler olarak, hem patriarka hem de kapitalizme karşı mücadeleyi içine alan bir pratik oluşturmalıyız. Yaratmak istediğimiz toplumun, karşılıklı bağımlılığın kabul edilmesinin utanç olmaktan çok kurtuluş olduğu, bakıp-beslemenin baskıcı bir iş değil evrensel olduğu, erkeklerin somut olduğu kadar sahte olan özgürlüklerini kadınların desteklemeye devam etmedikleri bir toplum olduğu konusunda ısrarlı olmalıyız” (Hartmann, 2006, s.24).

3.6. Psikanalitik Feminizm

1940 ve 1950’li yıllarda yaygın bir ideoloji biçimini alan ve erkek egemenliği konusunda toplumsal düşüncelerin şekillenmesinde etkili olan Freud anlayışı Simone de Beauvoir, Shulamith Firestone ve Kate Millet gibi feminist yazarlar tarafından eleştirilmiştir, psikanalitik feminizmin temelinde bu eleştiriler bulunmaktadır (Danovan, 2014, s.193). Millet, Freudcu görüşlerin erkek yanlısı olduğunu ve Aristoteles tarafından başlatılan, “kadınları eksik erkekler olarak gören kadın düşmanı batı felsefe geleneğini takip” ettiğini vurgulamaktadır (Danovan, 2014, s.195). Ayrıca “Freudcu mantık etkileyici bir kadın başarısı olan çocuk doğurmayı erkek organına yönelik bir ava dönüştürmeyi başarmıştır” diyerek kadınların çocuk sahibi olma isteğinin penis kıskançlığının bir göstergesi olduğunu iddia eden kuramı ironik bir biçimde eleştirmiştir (Danovan, 2014, s.197). Firestone’a göre Freudculuk feminist teoriye tepki olarak oluşan ideolojik geri tepkimenin temel bileşenidir (Danovan, 2014, s.200). Diğer yandan 1970’lerin sonuna gelindiğinde Gayle Rubin’in “Freudcu kuram kadının ezilmesinin rasyonalizasyonu olduğu oranda feminist eleştiri haklıdır. Kadınları ezen bir sürenin betimlemesi olduğu oranda da bu eleştiri bir hatadır” ifadelerinin de olduğu gibi Freudcu kuram red edilmemiş, sorgulanmıştır (Danovan, 2014, s.202). Kadının cinsel kimliğinin oluşmasında annesinin etkisi üzerine odaklanan bu feminist düşünürler kadını gücün ve kimliğin kaynağı olarak anne kız arasındaki “pre-oedipal” ilişkiyi yeniden diriltmeyi görmektedirler. Böyle-

ce kadınsı bir yapıçözümünün sonucu olarak “dişi gezegen herkes için yeniden yeşil olacaktır” ifadeleri ortaya çıkmıştır (Danovan, 2014, s.221).

Bunların dışında Simone de Beauvoir varoluşçu vizyonu kadının politik ve kültürel statüsünü kullanarak da feminist kurama katkıda bulunmuştur. De Beauvoir “Erkek kadına göre değil kadın erkeğe göre tanımlanır ve ayırt edilir. Esas olan erkeğe karşın kadın esas değil rastlantısaldır, o (erkek) özne ve mutlak konumundadır, kadın ise ötekidir” ifadeleri ile erkek egemen kültürde erkeğin ya da eril olanın olumlu norm olarak kurulduğunu, kadının ya da dişinin esas olmayan olumsuz norm yani öteki olarak kurulduğunu vurgulamaktadır (Danovan, 2014, s.232). De Beauvoir feminizmin temel kitaplarından biri olarak kabul edilen “İkinci Cinsiyet” adlı kitabında “ikinci cinsiyet olma” durumunun gündelik hayatta oluşturduğu kadın kişiliğini de eleştirmektedir. De Beauvoir’ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözleri bu kadın kimliğinin toplumsal, tarihsel ve kültürel olduğuna dair ipucu vermekte ve sonradan ‘toplumsal cinsiyet’ ismini alacak fikri belirtmektedir (Direk, 2009, s.12-13). Ayrıca kadınlara öteki olmak yani ötekilik yaşantısından kurtulmak için kariyer yapmayı, aşkın bir iş ile ilgilenmeyi öneren de Beauvoir’ın öncelikle beyaz burjuva ev kadınına odaklanması eleştiri konusu olmuştur (Danovan, 2014, s.237).

3.7. Kültürel Feminizm

Margaret Fuller’in “*On Dokuzuncu Yüzyılda Kadın*” adlı eserinin kültürel feminist geleneği başlattığı düşünülmektedir. İlk ortaya çıkışında anaerkil bakışım payı bulunmaktadır (Sevim, 2005, s.61-62). Anaerkillik Evelyn Reed tarafından şöyle tanımlanmaktadır:

“Toplumun hem komünal hem de eşitlikçi olduğu anaerkil çağda ne toplumsal eşitsizlik varolabilirdi ne de cinsel eşitsizlik... Yabanılığın sonu ve barbarlığın ilk evresini simgeleyen tarım döneminin başlangıcında, kadının konumunun üstün olduğu çok açık görülmektedir. Kadınların toprağı işleyen kişiler olarak ne büyük önem taşıdığı tanrıçaları yüceltmelerinden olduğu kadar dişi cinsin çeşitli edimlerle öncülük ettiği ve denetlediğı bereket törenlerinden de anlaşılmaktadır” (Reed, 2012, s.173-174).

Kültürel Feministler kadın ve erkek arasındaki farklılıkların kadınlara feminist siyaset yapabilme açısından olumlu sonuçlar doğurduğu görüşüne sahiptirler fakat bu farklılığın doğuştan ya da sosyalleşme süreci içinde oluştuğu konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Kültürel Feminizme göre kadınlar erkek egemenliğine karşı başarılı bir mücadele yürütmek için aralarındaki farkları değil ortak özellikleri ortaya çıkarmalıdır (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.32-33).

3.8. Postmodern Feminizm

Andres Huyssen'in "postmodernizm ne olduğunu tanımlamaya çalışmıyacağım, postmodernizm teriminin kendisi fenomeni ilişkisel olarak konumlandığından bizi böyle bir yaklaşıma karşı korumalı. Postmodernizmin koparak uzaklaştığı şey olarak modernizm, bizim kendisinden uzaklaştığımızı anlatmak için kullandığımız sözcüğün içinde daima kaydedilmiş olarak kalır " (Küçük, 2000, s.207-208) ifadeleri ile modernizmden uzaklaşmak olarak algılayabileceğimiz açıkça tanımlanmamış bir kuramın (postmodernizm) ismini alan feminist kuramdır. Postmodern feministler cinsiyete dair sınıflandırma ve tanımlamaların biyolojinin bir sonucu olmadığını ve toplumsal olarak üretildiğini savunur ve toplumsal cinsiyet ayrımını reddederler (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.34).

Judith Butler'ın düşünceleri bu bağlamda önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyetin, kültürel bir sabit ya da doğal cinsiyetin bir tezahürü olarak kabul edilmesini eleştiren Judith Butler, "ideal morfoloji adına insan bedenine dayatılan kısıtlamaları nasıl yeniden düşünmeliyiz ki norma uymayanlar yaşam içinde ölüme mahkum edilmesinler" (Butler, 2012, s.26) diyerek, üreme odaklı heteroseksüel sistem içinde tanımlanan, doğallaştırılmış beden ve cinsiyetlere dikkat çeker.

Butler baskıcı ve sınırlayıcı olan bu tanımlamanın beden ve cinsiyete ikili bir kısıtlama getirdiği ve dışında kalanların dışlanıp yok sayıldığı vurgusunu yapar. İkili kısıtlamanın bir sonucu olan kadın-erkek terimlerinin kapsayıcı olmadığını şöyle aktarır:

“Toplumsal cinsiyeti verili bir kişinin toplumsal cinsiyeti ile gelen tefferuati aşması değil, toplumsal cinsiyetin farklı tarihsel bağlamlarda ille de her zaman kesin ve tutarlı bir şekilde kurulmuş olmaması ve söylemsel olarak kurulmuş ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel ve bölgesel kimlik halleri ile kesişmesidir. Toplumsal cinsiyeti her zaman içinde üretilip süregeldiği siyasi ve kültürel kesişme noktalarından ayırarak değerlendirmek imkânsızdır.” (Butler, 2012, s.46).

Butler morfoloji ve kuruluş açısından ikili gibi görünen cinsiyetlerin, inşa edilen toplumsal cinsiyetin de ikiliyle sınırlı kaldığını, bu varsayımın cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında benzerlik olduğu, birbirini yansıttığı ya da kısıtladığı inancını koruduğunu düşünür (Butler, 2012, s.51). Butler’a göre “toplumsal cinsiyet aynı zamanda cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisini belirtmelidir” (Butler, 2012, s.52). Ayrıca yazar toplumsal cinsiyetin, doğal cinsiyetin söylemsellik öncesi bir şeymiş gibi üretilmesini sağlayan kültürel bir araç olduğunu (Butler, 2012, s.53) ve cinselliğin doğal bir yapı içinde düşünüldüğünü öne sürer. Bu düşüncenin cinsel kimliklerimizin kendiliğinden sahip olduğu bazı sabit niteliklerin varlığına işaret eden bir yanlış anlama olduğunu ifade eder. Butler’a göre aslında cinsiyetler tutarlı birer kimlik değildirler. Bu tutarlılık cinselliğin içinde biçimlendiği kültürün bir dayatmasıdır. Butler cinselliğin kültürel bir dayatma olduğunu ve bize biçilen cinsel kimliklerin sabit olmadığını, istikrarlı farzedilen niteliklerimizi asimile etmeye dönük tavırlar sergilediğimizi söyler. Başka bir deyişle, sabit cinsel kimliklere uygun davranmayan kadınlar ve erkekler varsa, cinselliğin istikrarlı bir yanı olmadığını düşünür. Toplumsal cinsiyetin ise her zaman içinde belirli insanların belirli davranışların içselleştirmesi ve buna uygun olarak davranması nedeni ile var olduğu görüşündedir (Butler, 2012, s.76-77). Bu aşamada yazarın sık sık kullandığı *performatif* kavramı anlam kazanmaktadır.

Judith Butler toplumsal cinsiyetin performatif boyutunu açıklamak için *drag* unsuruna başvurur. “İnsan kadın gibi giyinmiş bir erkek, erkek gibi giyinmiş bir kadın gördüğünü düşünüyorsa, bu algılardaki ikinci terimi toplumsal cinsiyet “gerçekliği” olarak görüyordur. Yani benzetme ile devreye giren toplumsal cinsi-

yetin gerçeklikten yoksun olduğu, yanılsamalı bir görünüm teşkil ettiği düşünülür.” (Butler, 2012, s28). Bu örneğe göre, insanlar tarafından, *drag*’ın gerçek cinsiyetinin erkek olduğu düşünülür; onlara göre *drag* kadın kıyafetleri giyerek, kadının performansı sergileyerek kadınmış gibi yapar. İşte bu -miş gibi algısını yaratan şeyin aslında toplumsal cinsiyet olduğu varsayılır.

“Bu tür edim, bedensel hareket ve icralar genellikle performatifler. Yani dışa vuruyormuş gibi yaptıkları öz veya kimlik aslında bedensel işaretler ve diğer söylemsel yollarla üretilen ve sürdürülen üretimlerdir. Toplumsal cinsiyetli beden performatif olması demek, gerçekliğini teşkil eden çeşitli edimlerden ayrı bir ontolojik statüsü olmaması demektir” (Butler, 2010, s.224).

Butler toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek için ideal olarak belirlenmiş, olması gereken eylemler olarak karşımıza çıktığını vurgulamaktadır. Cinsiyetlerinin bir özümüş gibi gösterilen bu eylemler, “ideal olan” performansların tekrarı yolu ile ait olduğu düşünülen kimlikleri (kadın-erkek) yeniden ürettiğini ve performatif olma durumlarını ise ‘toplumsal cinsiyetin’ ya da ‘cinsiyetin’ biyolojik bedeninin bir sonucu olmadığını göstergesi olarak düşünür.

4. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ

Serpil Sancar kadın hareketinin Türkiye’de gelişimine dair “erken endüstrileşen coğrafyalardan farklı olarak endüstrileşme ile değil ulus-devlet kurmak ve Batı sömürgeciliğine karşı durmak isteyen Türk milliyetçiliği ile” şekillendiğini düşünmektedir (Sancar, 2013, s.16).

Nilüfer Göle, Türkiye’de 1924 yılından itibaren “erkekler ve kızlar” için temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi, “örtünün terk edilmesi”, İsviçre Medeni Kanunu’nun benimsenmesi, 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini kadınların kamusal görünürlüğü arttırmak ve vatandaşlıklarını garanti altına almak için başvurulan önlemler olarak görmektedir (Göle, 2011, s.30-31). Fatmagül Berktaş’a göre “Cumhuriyet dönemi kadın sorununun parametrele-

ri 2. Meşrutiyet'ten başlayarak Kemalist Cumhuriyet'e uzanan Türk ulusçuluğunun özgül tarihsel koşullarınca şekillenmiştir" (Berktaş, 2012, s.107). Berktaş Cumhuriyet'in resmi ideolojisinin kadınların meslek sahibi olmalarından kamusal alana çıkmalarından yana olduğunu fakat dönemin kadın algısına toplumsal cinsiyet rolleri açısından yakından bakıldığında, modernleşmeci kalıp ve gelenekselci kalıp arasında fark olmadığını düşünmektedir. Yazar Kemalist erkeklerin hayalindeki "yeni kadın" özelliklerini "ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan" (Berktaş, 2012, s.113) şeklinde sıralamaktadır. Berktaş, erkeklerin kadınları ulusun inşasına sadece simgesel olarak katılmalarına izin verdiklerini ve onları "iyi zevcelik ve annelik" ile sınırladıklarını kadınların ise ulusçu projeye sıkıca sarıldıklarını söylemektedir. Berktaş bunun nedenini kadınların Cumhuriyet sonrasında dinsel ve etnik cemaatlerin baskısından önemli ölçüde sıyrılarak kamusal alana çıkma fırsatı yakalamaları olduğunu düşünmektedir (Berktaş, 2012, s.109-110).

Şirin Tekeli Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan bu gelişmeleri "devlet eliyle kadınların statüsünde gerçekleşen alt üst oluş" olarak tanımlamaktadır. Tekeli'ye göre bu durum "devlet feminizmleri" nin dünyadaki en önemli örneklerinden biridir. Yazar Tek Parti dönemindeki bu reformların hep üst yöneticiler tarafından belirlenmesi, kitle katılımın teşvik edilmesi gerekirken kitlelerin caydırılması; kadınlar arasında da her şeyi devletten bekleme, durumlarını düzeltmek için siyasi ya da toplumsal faaliyetlerde bulunmama sonucunu doğurduğunu ve bunun yerleşik bir nitelik haline geldiğini düşünmektedir (Tekeli, 2017, s.196-197).

Genelde feminist kuram, özelde "Türkiye'de Feminizm ve kadın hareketi" üzerine konuşmaların yer aldığı söyleşide, Sancar feminist hareketin Avrupa ve Kuzey Atlantik coğrafyasında '68 sonrası radikal siyaset ile geliştiğini fakat Türkiye'de ise '68 sonrası radikal siyasetin bastırılıp yok edildiğini, sonrasında feminizmin çıktığını ve bu durumun feminist hareketin kendi siyasal gündemini ülkenin siyasal gündemine taşımakta zorlanmasına sebep olduğunu

vurgulamıştır (Akis, Özakın ve Sancar, 2014, s.247). Sancar'a göre kadınların bedenleri ve yaşamları üzerindeki erkek denetimine açıktan karşı çıkışlarının olmadığı Türkiye'ye dair şu saptamada bulunur (Akis, Özakın ve Sancar, 2014, s.257):

“Türkiye’de en ciddi ve güçlü kadın örgütleri artık Doğu ve Güneydoğu’da. Kota politikalarını bir sol ya da sosyal demokrat parti değil, etnik kimlik üzerinden siyaset yapan bir parti sahiplenip uyguluyor. Bu yolla kadınları siyasete taşımayı becermeye başladı bile. Bunlar Türkiye açısından çok yeni olgular ve biz bunu yavaş yavaş tartışmaya başlayacağız. Teoride konu etmeye başlayacağız. Batılı olmayan (Doğu-Batı ayrımı yapmayı çok istemiyorum) ama yeni bir pratik, yani Avrupa’nın feminist deneyiminden farklı bir pratik. Yani etnik kimliklerle ve muhafazakar dindar kimliklerle karşılaştığında feminist hareketin geliştireceği siyaset açısından Türkiye’de Feminist hareket önemli bir deneyim yaşamakta” (Akis, Özakın ve Sancar, 2014, s.258).

Sancar Türkiye’de en ciddi ve en güçlü kadın örgütleri olarak ele aldığı Kürt kadın hareketinin, bağımsız feminist örgütler ve siyasal örgütler olmak üzere iki farklı rotadan geliştiğini söylemektedir. Bunlardan biri kadına yönelik şiddet ve her türlü kadın sorunları ile uğraşan KAMER ve VAKAD gibi bağımsız feminist örgütlerdir. Diğerisi ise eşit siyasal temsil mekanizmalarını uygulayan, kadın kotası politikalarını ilk defa başarıyla uygulayan DTP ve BDP’dir (Sancar, 2013, s.75-76).

2. BÖLÜM

HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

- SÜREÇ VE POLİTİKALAR -

*Bir kadın olarak benim ülkem yoktur,
Bir kadın olarak bir ülke de istemiyorum,
Bir kadın olarak tüm dünya benim ülkedir...*

Wirginia Wolf

1. GİRİŞ

Halkların Demokratik Partisi (HDP)'nin kadın politikaları bağlamında analizini yapmayı amaçlayan çalışmanın bu bölümünde, HDP öncülü partilerin kadın politikaları incelenerek HDP'nin ve bu siyasal gelenek etrafındaki kadın hareketlerinin ortaya çıkış koşulları anlaşılmasına çalışılacaktır.

HDP, Halkların Demokratik Kongresi'nin (HDK) genel ve yerel seçimlere yönelik aldığı politik müdahale kararı sonucunda kurulmuştur. Bu karar HDK'nin 1. Genel Kurul Sonuç Bildirgesi'nde, "Kongremiz, yerel yönetim ve milletvekili genel seçimlerinde siyasal amaç ve çıkarlarının ifadesi olacak ve temsil gerekliliklerini karşılayacak bir parti oluşumunu başlıca örgütsel hedeflerinden biri olarak benimser" (HDK 1. Genel Kurul Sonuç Bildirgesi, 12-13 Mayıs 2012) şeklinde yer almaktadır.

HDK'nin kuruluşunda önemli rol oynayan Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloku adaylarını desteklemiş ve bloğun seçim beyannamesinde amacına yönelik dikkat çeken şu ifadelere yer verilmiştir:

“Türkiye’de sistemin ötekileştirdiği, inkâr ettiği, imhaya tabi tuttuğu, asimilasyon süreçleriyle eritmeye çalıştığı, dışladığı bütün toplumsal kesimleri esas almaktadır” (Özgürlük Bloku Seçim Beyannamesi).

2011 Genel Seçimlerinden sonra çalışmalarına devam eden Özgürlük Bloku kongreleşme kararı alır. 15-16 Ekim tarihlerinde Ankara’da ilk genel kurulu gerçekleştirilir, sekiz yüzü aşkın delegenin oylarıyla tüzüğü ve programı kabul edilir. Nitekim HDK kurulur.

Özgürlük Bloku’nun HDK’nin kuruluşundaki etkisi ve kongrenin amacı Kongre bülteninde şu şekilde ifade edilir: “Haziran 2011 genel seçimlerinde Barış ve Özgürlük Bloğu’nun elde ettiği başarıya yaslanan Kongre, demokratik toplum, özgür birey, ekolojik yaşam perspektifiyle halk için siyaset yapmayı benimsiyor” (Halkların Demokratik Kongresi Bülteni).

Ayrıca HDK, dışlanan yok sayılan bütün halkların, tüm ezilenlerin, sömürülenlerin, emekçilerin, işçilerin, kadınların, gençlerin, köylülerin, LGBT bireylerin, engellilerin, göçmenlerin buluştuğu ortak mücadele zemini olarak kendini ifade etmektedir. (HDK 2014)

BDP’den Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloku’na, oradan da HDK/HDP’ye doğru evrilen süreç, BDP’nin 27 milletvekilinin 2014 yılında HDP’ye geçmesi ile önemli bir aşamaya ulaşmıştır. Sonuç olarak HDP mecliste grup kurma hakkına sahip olmuştur.

HDP’nin kuruluş süreci göstermektedir ki, partileşme süreci öncesinde literatürde “HDP öncülü partiler” olarak yer alan partiler bulunmaktadır.

Buradan hareketle HDP’nin kadın politikalarına dair bir analize başlamadan önce BDP ve -yasal Kürt siyasal hareketi de denilebilecek- öncülü partilerin kadın politikalarına dair kısa analizlerini yapmamız yararlı olacaktır.

Bu çerçevede öncelikle Kürt Siyasal Hareketi’nin siyasallaştığı 1990’ların politik ortamı ve HDP öncesi partilerin kadın politikaları kısaca ele alınacaktır. Daha sonra HDP, kadın politikaları perspektifi ile ele alınacaktır.

2. 1990'LAR VE POLİTİK DURUM

1990'larda Necmettin Erbakan tarafından yönetilen Refah Partisi'nin de aralarında bulunduğu "Siyasi İslamın" yükselişine tanık olunur (Bozarlan, 2004, s.115). Doğru Yol Partisi'nin ve hükümetinin yönetimini Süleyman Demirel'den devralan Tansu Çiller "Türkiye'nin kaçınılmaz olarak yeni bir Afganistan'a dönüşeceğini" sürekli olarak ifade etmiş, söz konusu siyasi islama karşı "kendini kalkan olarak ortaya atmıştır" (Bozarlan, 2004, s.108). Fakat partisinin Anavatan Partisi ile kurduğu koalisyonun kısa bir zaman içinde yıkılmasından sonra, 1995 seçimlerinden galip gelen Refah Partisi ile Necmettin Erbakan yönetiminde koalisyon kurmuştur.

28 Şubat 1997'de gerçekleşen aylık Milli Güvenlik Kurulu toplantısında "İslamcı hükümete" ultimatoom veren ordu, "İslamcı partinin" kendi etkinliklerine (ordu ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun başı kapalı öğrencilere ve İmam Hatip okullarına yönelik tutumlarına karşı yapılan islamcı protesto ve eylemleri) kendi isteği ile son vermesini tebliğ etmiş ve bu durum Emekli General Erol Özkasnak tarafından "postmodern" askeri darbe olarak ifade edilmiştir. Sonuç olarak Haziran 1997'de Refah Partisi hükümeti de devrilmiş yerini Mesut Yılmaz tarafından yönetilen yine kısa süreli koalisyon almıştır (Bozarlan, 2004, s.109). Bu hükümetin de 1998'de istifa etmesiyle birlikte Bülent Ecevit tarafından yeni hükümet kurulmuştur.

Ocak 1998'de Refah Partisi yasaklandıktan bir kaç ay sonra İstanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ziya Gökalp'in şiirini ("Minareler süngü, kubbeler miğfer, camiler kışlamız, müminler asker") okuduğu gerekçesi ile vatandaşlık haklarının bazılarının hayat boyu elinden alınması ve on aylık hapis cezasına çarptırılmıştır.

Bu sürecin sonunda Refah Partisi kapatılmış Fazilet Partisi bu siyasal çizginin devamı olarak siyaset hayatına başlamıştır.

Son olarak Mart 2000’de, Erbakan da on aylık hapis cezasına çarptırılmış, 2001 yılında Fazilet Partisi (de) kapatılmıştır (Bozarlan, 2004, s.117).

2002 yılı seçimlerine giderken yolsuzluk konusunda çokça eleştirilen Ecevit hükümetleri, patlak veren ekonomik krizin de etkileri ile popülaritesini yitirmiştir. 19 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in başbakan Bülent Ecevit’i “çamura batmakla” suçlayıp, anayasayı Hüsamettin Özkan’ın “kafasına” atması aralarında gerilim yaşanmasına sebep olmuştur. Bu gerilimin Ecevit tarafından basın toplantısıyla duyurulmasının akabinde 10 milyon dolardan fazla bir meblağ ülkeyi terk ederek zaten sorunlu olan ekonomiyi daha da zayıflatmıştır. Daralan ekonomi ve artan enflasyon Türkiye’de “ikinci dünya savaşından sonra yaşanan en önemli toplu yoksullaşmaya yol açmıştır” (Bozarlan, 2004, s.136-137).

Sonuç olarak Kasım 2002 seçiminde sadece, Deniz Baykal’ın genel başkanlığı olduğu Cumhuriyet Halk Partisi: %19,4 ile Recep Tayyip Erdoğan yönetimindeki Adalet ve Kalkınma Partisi: %34,26 “(eski islamcı partinin dağılmasından sonra aynı üyeler tarafından kurulmuştur)” parlamentoya girebilmiştir (Bozarlan, 2004, s.142).

3. HDP ÖNCÜLÜ PARTİLER

Kürt sorunu Altan Tan’ın “*Kürt Sorunu*” adlı eserinde, etnik kimlik sorunu olarak ele alınmıştır. Tan sorunun esasında insan hakları sorunu olarak da ele alınabileceğini, bireylerin doğuştan sahip oldukları tartışılmaz hakların bazılarını grup olarak kullanma mecburiyetinde olduğunu düşünmektedir. Kürtlerin de kimliklerinden doğan hakların anayasal teminat altına alındığı bir demokratik cumhuriyette yaşama isteklerinin olduğunu vurgulamıştır (Tan, 2010, s.22-23).

Kürt sorunu 20 Ocak 1988’de Sosyal Demokrat Halkçı Parti milletvekili Mehmet Ali Eren’in TBMM Genel Kurulu’nda:

“...ulusal sorunlar öcü değildir. Bunlar her kesimde tartışmalıdır. Bu tartışmaya parlamento da katılmalıdır. Parlamento bu tabuyu yıkmak zorundadır. Kürt sorununu bütün yönleri ile ele alarak, gerçekçi çözüm önerileri üreterek sorunu detaylarıyla tartışmalıdır. Aksi takdirde Türkiye’de demokrasi vesayet altında kalmaktan kurtulamayacaktır. Kürtlerin varlığı sürekli yadsınmıştır. Bu insanlarımıza hep kuşkuyla bakılmış farklı siyasal ve ekonomik uygulamalara tabi tutulmuşlardır” (Hasretyan, 1996, s.236)

ifadeleriyle dile getirilirken, Anavatan Partisi milletvekili Onural Şeref Bozkurt konuşmayı TBMM kurulduğundan bu yana kullanılan en talihsiz sözler olarak ele almış “... Türkiye’de azınlık yoktur. Kürt unsuru yoktur. Türk ulusu vardır” diyerek sözlerini noktalamıştır (Hasretyan, 1996, s.237).

1990’lı yıllar hem Kürt sorununa yönelik çözümsüzlüğün derinleştiği aynı zamanda Kürt hareketinin siyasallaştığı yıllardır. 1990’lı yıllarda Kürtlerin yaşadığı binlerce köy ve kasaba devlet tarafından yok edilmiş, yaklaşık üç milyon kişi göç ettirilmiştir. Aralarında milletvekili ve yasal parti mensubu kişilerin de olduğu 2000’den fazla yargısız infaz gerçekleştirilmiş, faili meçhul ölümlerle beraber on binlerce kişi yaşamını yitirmiştir (Bozarslan, 2004, s.111-112). 90’lar aynı zamanda, HEP (Halkın Emek Partisi), -devlet tarafından kapatılma silsilesinin sonucu olarak ardından kurulan- DEP (Demokrasi Partisi), HADEP (Halkın Demokrasi Partisi) ve DEHAP (Demokratik Halk Partisi) ile birlikte Kürt siyasal hareketinin örgütlendiği dönemdir. David Mcdowall bu partilerden Kürtlerden yana tavır takınan siyasi partiler diye bahseder. Söz konusu partilerin devlet tarafından kapatılmalarını da Kürt Sorununun Kürtler tarafından tartışılmasını engellemeye çalışmak olarak değerlendirir (Mcdowall, 2004, s.584-585).

Partilerin kurucu metinlerini incelediğimizde Kürt sorunu ve bu sorunun çözüm arayışlarının hepsinde ortak payda olduğunu kolayca görebilmekteyiz. David Mcdowall’un işaret ettiği gibi doksanların sonuna kadar Kürt sorununun çözümüne odaklanan bu partilerde 2000’li yıllardan itibaren hem genel politikalar hem de kadın politikaları açısından farklı bir süreç başlar.

3.1. Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP)

Kürt Siyasal Hareket'inin ilk temsilcisi olan HEP ve kapatılması ile yerini alan DEP'te etkili kadın birimleri de bulunmamaktadır (Çağlayan, 2007, s.129). Kurucu metinlere baktığımızda ise HEP'te en fazla yer verilen konu, demokratik devlet ve demokratik toplum olabilmenin ön koşulu olarak görülen Kürt sorununun çözümüdür (HEP, 1990, s.18). Altmış üç sayfalık parti programında kadına yönelik ise sadece şu bölüm bulunmaktadır:

“Kadın-erkek eşitliğini yadsıyan ve kadını toplumsal yaşamdan dışlayan eğitim önlenecek, yasalardan kadın-erkek eşitliğine aykırı kurallar ayıklanacak, kadının toplumsal yaşamın her alanında erkeklerle eşitliğini sağlayacak olan ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuksal önlemler alınacaktır.” (HEP, 1990, s.53).

Aynı sayfada “Ailenin Korunması” başlığı altında ise şöyle denmektedir:

“Toplumun doğal ve temel birimi olan aile korunacaktır. Ailenin huzur ve refahı, ana ve çocuk sağlığının korunması, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin, kendilerini daha da geliştirecek niteliğe kavuşması için gerekli her türlü yardım yapılacaktır. Ana sağlığına, çocukların sağlık, bakım ve eğitimine en geniş olanaklı koruma ve yardım sağlanacaktır. İstekli eşlerin özgür ve tam oluru olmadan hiç bir evlilik bağı kurulmayacaktır.” (HEP, 1990, s.53).

HEP'te yer verilen yukarıdaki aile merkezli söylem, erkeği eş ve çocuklarının yaşamını denetleyen onların başında bulunan aile babası, kadını ise zayıf ve erkeğe bağımlı olarak gösteren erkek egemen kurguyu yeniden ürettiği düşünülebilir (Reed, 2012, s.81). Zira toplumdaki erkek egemenliğinin özü “baba-ailesi” temelleri üzerine kurulmuştur (Reed, 2012, s.83). Aile, Kürt toplumunun çoğuna özgü olan sosyo-politik yapı olan aşiretin temel birimidir (Lazarev ve Diğerleri, 2007, s.53). Shahrzad Morab'a göre bu yapı içinde yaşayan Kürt “kadınlarına eşya muamelesi yapılmış, kadınlar erkeklere tabi olmuş ve çoğu kez para ve mal

karşılığında satılmıştır. Kadınlara ne kamusal alanda ne de özel yaşam alanlarında yetki ya da kendini ifade hakkı verilmemiştir. Yüzyıllar boyunca kadınları ailevi sınırların içine hapseden geleneklerin esiri olmuşlardır. Kadınların kendi sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimlerini belirleme olanakları son derece kısıtlanmıştır” (Mojab, 2005, s. 207).

HEP’in parti programına göre daha kısa olan DEP parti programında da özgül kadın politikalarına rastlanmamaktadır. Ayrıca doğrudan kadınlara seslenilen, cinsiyet eşitliğinden bahsedilen metinler de bulunmamaktadır (Çağlayan, 2007, s.131). “Çalışma yaşamında kadınlar üzerindeki ağır baskı ve sömürüye son verilecek; toplumsal ve doğal bir görev olan analık durumu güvence altına alınacaktır” (DEP, 1993, s.11) ifadelerinden de anlaşıldığı gibi kadınlık analık ile özdeşleştirilmiş, kadınların kadın olmalarından kaynaklı yaşadıkları sorunlara neredeyse hiç yer verilmemiştir.

3.2. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)

HADEP parti programının bakıldığında Kürt sorununa önceki partilere göre daha fazla yer ayrıldığı görülmektedir. HEP ile benzer şekilde demokrasinin gerçekleştirilmesi ve barışın sağlanması için Kürt sorununun çözümünün elzem olduğu belirtilmiştir. Kadın ile ilgili bölüm ise ilk başlarda HEP parti programında olduğu gibidir (HADEP 1994).

Binlerce insanın öldürüldüğü, faili meçhul cinayetlerin yaşandığı, milyonlarca insanın evsiz bırakıldığı, “Dersim İsyanı”ndan sonra yaşanan en kötü zamanlar olarak aktarılan (McDowall, 2004, s.585) Türkiye ve Kürdistan’daki durum Kürt Siyasal Hareketinin zamanla Kürt sorununun çözümüne daha fazla odaklanmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca bu durumun olağan gündemlere ilişkin geliştirilmesi gereken politikalara ve kadınların katılımına engel olduğu varsayılabilir. Nitekim 2000’li yıllarda şiddetin azalmasıyla beraber kadınların HADEP’e katılımında artış gözlenmiştir (Çağlayan, 2007, s.133). HADEP’in son kongresinde parti tüzüğüne kadınlar için pozitif ayrımcılık ilkesi eklenmiş, kadın kolları tanınmıştır. Bununla birlikte kadınlar ilk defa özerk yapılanma içinde kendi yöne-

timlerini oluşturma imkanı elde etmiştir (HADEP, 2000). Kadın politikalarındaki bu değişikliklerde, kadınların partiye katılımındaki artışın etkili olduğu düşünülebilir. Bu duruma ateşkes ve çatışmasızlık ekseninden baktığımızda ise kadınların barış ortamında daha fazla görünür olmaları Sylvia Walby'in kadınların militarizm ve milliyetçilikten ziyade barış ve işbirliğine daha bağlı oldukları düşüncesini desteklemektedir (Walby,2013, s.56). Ayrıca 90'ların çatışma ortamında, Kürt sorununa çözüm arayışı ile kurulan Barış Anneleri İnsiyatifi'ni, Kürt Siyasal Hareketi'nin kadın-analık-barış özdeşleştirilmesinin bir sonucu olarak değerlendirebiliriz. Bir mücadele alanı olarak yeniden kurulan analık, Kürt Siyasal Hareketi'nin kadın merkezli radikal dönüşümüne rağmen 90'lardan günümüze kadar varlığını korumuştur.

3.3. Demokratik Halk Partisi (DEHAP)

DEHAP'ta kadına dair karşılaşılan ilk farklılık, kadının programın ilk sayfalarına taşınmasıdır. "Kadının özgürleşmesi Demokratik Toplumun Önkoşulu Olarak Görülmelidir" başlığı altında kadına diğer programlara nazaran daha fazla yer verilmiştir. DEHAP'a göre yüz yılın karakterini belirleyen üç çelişki vardır, bu çelişkilere karşı yürütülecek mücadeleler yüz yıla damgasını vuracaktır. "Yeni Dünya düzeni ve küresel kapitalizm ile doruk noktasına varan erkek egemen sistemin barındırdığı cins çelişkisi" bunlardan biridir (DEHAP, 2003, s.10). Cinsler arası eşitsizlik çağın en temel sorunu olarak ele alınmış ve 21. Yüzyıl'a taşınan sorunların ve eşitsizliklerin temelinde de bu sorunun bulunduğu vurgulanmıştır. Ayrıca insanlığın sorunlarına çözüm üretemeyen dünyanın, kadınların yok sayıldığı tarihin bir ürünü olduğu düşünülmektedir (DEHAP, 2003, S.18). Partinin cinsiyet ayrımcılığına karşı tutumu şöyle aktarılmıştır. Parti

"...cins ayrımcılığını bir sistem sorunu olarak ele alır. Cins ayrımcılığına karşı olmadan demokratik bir sistemin mümkün olmayacağına inanır. Kadınları sadece erkek egemen sistemin mağdurları olarak görmez, aksine kadınlar demokratikleşme sürecinin temel özneleridir" (DEHAP, 2003, s.19).

Kadına yönelik pozitif ayrımcılığa DEHAP'ta tekrar yer verilmiştir. Bunlara ek olarak kadına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması, kadın sığınma evlerinin yaygınlaştırılması, kadını ikincil gören geleneksel değerlere karşı mücadele edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (DEHAP, 2003, s.19). Görüldüğü gibi kadına dair sorunlar ile mücadele etme partinin önemli unsuru haline gelmiştir (Çağlayan, 2007, s.125).

3.4. Demokratik Toplum Partisi (DTP)

DTP Parti programına göz atıldığında, ilk etapta aşağıdaki üç başlık ile kendini gösteren değişiklik dikkat çekmektedir:

- “Demokratikleşmenin Temel Dinamiği Kadındır.”
- “Ekolojik Denge Sürdürülebilir Bir Yaşam İçin Vazgeçilmezdir.”
- “Çözüm Köklü Bir Demokratikleşme ile Mümkündür.”

Görüldüğü gibi kadın konusu diğer partilerden farklı olarak, hemen birinci bölümün ilk başlığında karşımıza çıkmaktadır. Kürt sorunun çözümü ise üçüncü başlık altında ele alınmaktadır. (DTP, 2005) İlk üç başlıktan da anlaşıldığı üzere kadın, demokrasi ve ekoloji DTP'nin odağını oluşturmaktadır.

DTP dünyadaki gelişmelerin etkisi ile ortaya çıkan, Türkiye toplumunda değişim ve dönüşüm ihtiyacına vurgu yapmıştır (DTP, 2005, s.1). Devlet baskı otorite ve kamusal üretim-güvenlik aracı olarak iki temel işlev üzerinden tanımlanırken ulus devlet modeline alternatif görülen konfederalizme aşağıdaki ifadeler ile dikkat çekilmiştir:

“ ... İnsanlığın geldiği bu aşamada kamu yönetimi ve güvenlik sorunlarının artık baskı otorite olmaksızın da çözüleceği yönünde tartışmalar -sivil toplum, özgür yurttaş meclisleri, Demokratik Konfederalizm- devletin bu yönlerinin eskisi kadar gerekli olmadığını açığa çıkarmaktadır” (DTP, 2005, s.7).

Parti, çağın en önemli sorunu olarak ele aldığı kadın sorununu da hiyerarşik devletçi toplumun çıkışına bağlamaktadır (DTP, 2005, s.9). Kadının ikincil konuma düşürülmesinin nedeninin erkek egemen sistemin kendisini kurumsallaştırılması olduğunu savunmaktadır (DTP, 2005, s.22).

Murray Bookchin, erkeklerin sadece kadınları değil sınıflar aracılığı ile diğer erkekleri de tahakküm altına aldığı dünyada hiyerarşinin ortaya çıkış nedenlerinin, savaşların artması, avcılık-hayvancılığı bahçe işlerinden daha ayrıcalıklı hale getiren değişiklikler, nüfus artışı ve doğal felaketler olduğunu söyler. Bunu sonucunda erkeğin statüsünün yükseldiğini, kadınınkinin ise düştüğünü düşünür (Bookchin, 2013, s.28).

Bookchin hiyerarşi ve sınıf temelli sistemlerin ortadan kalkmasını amaçlayan *toplumsal ekoloji* kavramı üzerinde durur. Bookchin'e göre *toplumsal ekoloji* toplumun ekolojik temelde yeniden inşası için bir taleptir ve "günümüz toplumunun doğal dünya üzerindeki ekolojik sömürsünü sona erdirmeyi amaçlar" (Bookchin, 2013, s.39). Bu hedeflerin söylem ötesine geçmesi ve toplumsal ekolojinin örgütlenebilmesi için şehirlerin doğal alanlarıyla uyum içinde olduğu ademi merkezietçi konfederal topluluklar şeklinde yapılanılması gerektiği kanısındadır (Bookchin, 2013, s.41). Mevcut sistemlerin bir "ekotopluluklar konfederasyonuna" taşınması gerektiğini belirterek içe dönük ve boğucu bir bağımsızlık yerine toplumsal ekolojinin oluşturduğu özgürlükçü yerel yönetim siyaseti üzerinde durur ve bu siyaseti şöyle tarif eder.

"Bu siyasette yerel yönetimler kasaba ve şehirlerin farklılıkları uyumlulaştırmak amacıyla her an görevden alınabilecek seçilmiş delegelerini gönderecekleri konfederal konseyler aracılığı ile müşterek bir özyönetim hakkına sahip olurlar. Bütün kararlar konfedere kasaba ve şehirlerdeki halk meclislerinin çoğunluğu tarafından onaylanmalıdır" (Bookchin, 2013, s.43).

Bookchin'in 'adem-i merkezietçi ekotopluluklar konfederasyonu' ve DTP'nin amaçladığı 'adem-i merkezietçi ekolojik-demokratik toplum', doğa üzerinde sistematik bir şekilde sürdürülen tahribatın sona erdirilmesini amaçlar

(DTP, 2005, s.122) Her iki sistemde de halk meclislerinden oluşturulmuş yerel yönetimler söz konusudur. Yerinden yönetim ile yerel demokrasinin geliştirilmesi için böylesi bir meclis tarzı örgütlenmeyi esas alan DTP’de (DTP, 2005, s.123) kadınlar ve gençler yönetimlerini kadın ve gençlik meclisleri adı altında oluştururlar. Özerk olan bu yapılanmalardan,

“...kadın meclisi, tüzüğün ilgili bölümünde sıralandığı gibi belde, ilçe, il ve genel merkez örgütleri olmak üzere merkezi yapılanmaya sahiptir. Köy ve mahalle birim ve temsilcileri de oluşturulabilir. Çalışmalarını sürdürmek üzere genel merkez, il, ilçe ve beldelerde ayrı bina tutabilir. Kadın meclisi merkezi düzeyde Parti Meclisine karşı sorumludur. Her kademedeki kadın kuruluşu, işleyişi, örgütlenmesi, belde, ilçe, il ve büyük kongreleri, yönetim kurulları, kurulların çalışma biçim ve düzeni, atanma ve görevden alınmaları, bina tutmaları ile genel örgüt yapısı ile karşılıklı ilişki ve konumu Parti Meclisince çıkarılacak kadın meclisi yönetmeliğinde düzenlenir.” (DTP, 2005, s.180).

Parti tüzüğünde bulunan yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere kadınlar köylerden kentlere kadar DTP’nin örgütlü olduğu her yerde örgütlenme fırsatına sahip olmuşlardır. Kadın temsiliyetinin artışı sağlayan başka bir uygulama olan, her kademedeki %40 cinsiyet kotası (DTP, 2005, s. 25) 2007 Genel Seçimleri’nde milletvekili adaylarının belirlenmesinde de etkili olmuş, sonuç olarak seçilen 21 milletvekilinin 8’ini kadınlar oluşturmuştur. Bununla birlikte DTP meclis-teki diğer partilerden farklılaşan cinsiyet kompozisyonu ortaya çıkarmıştır (Çağlayan, 2013, s.121). Bunların yanı sıra DTP kadın erkek eşitliğini en üst düzeyde sağlamak amacı ile ilk defa ‘eş başkanlık’ sistemi parti tüzüğüne almış, (Çağlayan, 2013, s.122) aile ile ilgili bakış açısında kendisinden önceki partilerden keskin bir şekilde ayrılmıştır. Kurucu metinlerinde toplumsal cinsiyet tanımına da yer veren DTP, kutsanmış aile kurumuna, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin devam ettirildiği ve yeniden üretildiği yer olarak işaret etmektedir. Erkeklik ve kadınlık rollerinin aile içinde başladığını ve kadına yönelik şiddetin temelini ailede olduğu vurgusunu yapmaktadır (DTP, 2005, s.10).

DTP tüzüğünde bu durum aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“c) Türkiye Cumhuriyeti’nin Türkler Kürtler ve diğer etnik gruplar tarafından kurulduğunu ve kardeşliğin temelini tarihin derinliklerinde yattığını beyan eder halkların geleceğini ve Kürt sorununun çözümünün ortak vatanda özgür birliktelikte ve demokratik cumhuriyette görür.” (DTP, 2005, s.120).

“g) Cinsiyet özgürlüğünü sağlamanın demokratik toplum hedefine ulaşmada belirleyici bir etken olduğundan hareketle, cinsiyet özgürlüğü önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması için başta kadınların öz iradesine dayalı olarak gelişecek kadın örgütlülüğünü yaratarak kararlılıkla mücadele eder.” (DTP, 2005, s.121).

Kürt Siyasal Hareket’inde dönüşüm olarak değerlendirebileceğimiz ve “ortak vatan” kavramıyla tezahür eden gönüllü birliktelik kavramı ilk defa DTP ile karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Kürt sorununa çözümü de barındıran Demokratik Türkiye Cumhuriyeti vurgusu, özellikle HDP ile daha çok gündeme gelen “Türkiyelileşme” ve “Türkiyeli” kavramları, ilk olarak DTP’de gözlemlenen politik dildir. Şeref Kavak’ın DTP yönetimi ve tabanına yönelik etnografik saha çalışmasına, parti metinlerine ve meclis tutanaklarının analizine dayanan makalesine göre,

“Kürt siyasi geleneğinin 21. Yüzyılın ilk on yılında en önemli temsilcisi olan DTP’nin, Türkiyelileşen Kürt siyasi kimliğini temsil etmesi önemlidir. Burada ilginç olan nokta, Kürtlerin siyaseten etkin bir aktör oldukları bu dönemin, aynı zamanda kendilerinin Türkiyelileşme projelerinin tebarüz ettiği dönem olmasıdır. Yani Kürtler Kürt olarak siyasallaşırken aynı zamanda büyük oranda Türkiyelileşmeyi savunmuş ve böylece Türkiye kamuoyunda varlıklarını meşrulaştırmışlardır.” (Ersanlı, Özdoğan ve Uçarlar, 2012, s.197).

Bu sonuç ile DTP’nin Türkiyelileşmesinin partinin kurucu metinleri ile sınırlı kalmadığı kanısına varılabilir.

3.5. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)

DTP'nin ardılı olan BDP ile ilgili Handan Çağlayan, partinin programında bulunan bir çok konuya toplumsal cinsiyet eşitliği penceresinden bakıldığını, cinsiyet eşitsizliğinin ise öncelikli politik sorun olarak ele alındığını vurgulamaktadır. Bu çerçeveye paralel uygulama ve faaliyetlere örnek olarak, BDP'nin siyaset okullarında toplumsal cinsiyet konusunun işlenmesini vermektedir (Çağlayan, 2013, s.133-134). DTP'de olduğu gibi BDP de meclis tarzı örgütlenmeyi esas almıştır. Partinin program ve tüzüğüne bağlı kurulan Kadın meclisleri burada da özerk yapıya sahiptir. Genel merkez, il, ilçe, mahalle ve köy kadın meclislerinden oluşan BDP Kadın Meclisi şu şekilde tarif edilmektedir:

“...tüm politikalarını Demokratik Özgür Kadın Hareketi'nin (DÖKH) amaç ve ilkelerine paralel olarak yürütür. DÖKH, Türkiye'de çalışma yürüten sivil toplum örgütleri, kadın örgütleri, gençlik örgütleri, siyasi parti ve yerel yönetimler gibi birçok alanda çalışma yürüten yüzlerce Kürt kadın aktivistlerinin öncülüğünde oluşan bir harekettir. Irkçılığa, milliyetçiliğe, militarizme, cinsiyetçiliğe, doğanın tahrip edilmesine, emeğin sömürülmesine karşı bir tutum belirler. Kürt kadınlarının birikimlerini dünya kadın hareketlerinin deneyim ve tecrübeleriyle birleştirir. Ortak politikalara sahip olan BDP Kadın Meclisi, DÖKH'ün bir bileşenidir.” (BDP 2010).

Kürt siyasal hareketinde kadın örgütlenmesi DÖKH ile birlikte yeni bir aşamaya gelmiştir. HADEP Kadın Kolları ile başlayan kadınların özerk örgütlenmelerinin tanınmasını kadınlara pozitif ayrımcılık, kadın kotası ve eşbaşkanlık sisteminin uygulanması izlemiştir. DÖKH ile büyüyen bu örgütlenme Kürt kadınlarına bir siyasi parti dışında ve farklı alanlardan kadınlarla birlikte mücadele etme ve çalışma fırsatı tanımıştır. Bu bağlamda 20 Ekim 2013 tarihinde gerçekleşen Ortadoğu Kadın Konferansı DÖKH'ün çalışmaları arasında önemli bir emsaldir. Konferans Ortadoğu'da yaşayan kadınların ortak deneyim ve sorunlarına dikkat çekmek, farkındalık yaratmak daha da önemlisi ortak çözümler bulmak amacı ile planlanmış, Orta doğu ile sınırlı kalmayıp Hindistan, Kuzey Afrika ve Pakistan'da

yaşayan kadınlara da ulaşılmıştır. 3 gün süren konferansa 26 değişik ülkeden gelen ve farklı inançlardan, kültürlerden, etnisiteden, cinsel eğilimden ve sınıftan 250’yi aşkın kadın katılmıştır (Mutlu, 2013, s.24).

DÖKH, 8. Konferansında dünyanın farklı ülkelerinden gelen kadınlar ve 501 kadın delegenin katılımıyla örgütlenme modelini, ismini değiştirmiş kogleleşerek KJA (Özgür Kadın Kongresi) olmuştur (Evrensel 1 Şubat 2015). Farklılaşan ve dönüşen kadın politikalarının yansıdığı bir diğer emsal ise BDP milletvekili Sebahat Tuncel’in 31 Ekim 2013 tarihinde TBMM Genel Kurulundaki konuşmasıdır. Sebahat Tuncel, kıyafet konusundaki yeni uygulamaya ilişkin açıklama yapan ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç konuşmasına istinaden şu ifadeleri kullanmıştır:

“... Değerli milletvekilleri, hep biz kadınlardan bahsedilirken ne yazık ki eşit bireyler olarak bahsedilmiyor. Bu ülkenin Başbakanı bile kadın erkek eşitliğine inanmadığını her fırsatta ifade ediyor. Kadınların nasıl doğum yapması gerektiğine, kaç çocuk yapması gerektiğine, kadınların nasıl giyinmesi konusunda dikkat ederseniz hep erkekler konuşuyor. Yine biraz önce sayın hatip de ifade etti biz hep birilerinin bacısı oluyoruz ya da annesiyiz ya da kız kardeşleriyiz. Şunu bir kez daha söylemek istiyoruz: Biz kimsenin bacısı, kız kardeşi, annesi falan değiliz. Biz, burada, Parlametoda erkeklerle siyaset yapan kişileriz ve özgür bireler olarak siyasette duruşumuzu ifade ediyoruz. O açıdan, diğer yaklaşım, geleneksel olarak erkek egemen sistemin devam ettirilmesi anlamına geliyor. Her gün her gün aslında biz bunun mağduriyetleriyle karşı karşıya kalıyoruz. Her gün bu kültür, erkek egemen sistemin kadınlığı ikincil gören, erkeğin yedeğinde gören, ancak kadınları mutfakta gören ya da kadınları birisinin bacısı, annesi, kız kardeşi olarak gören zihniyet aslında bugün yaşadığımız sorunların temel kaynağıdır” (31/10/2013 TBMM Genel Kurul konuşmaları).

6 KASIM 1991, Türkiye’deki yeni parlamentonun yemin töreninde meclis başkanı, Kürt Siyasal Hareketi’nin ilk kadın vekili olan Leyla Zana’ya yönelik “Bir dakika... Bakar mısın kızım?.. Duymadığım için, tekrar sordum kızım.” (06.12.1991 TBMM Genel Kurul konuşmaları) benzeri hitaplar kullanmıştır. Sebahat Tuncel’in konuşmasında dikkat çektiği çerçeveden bakıldığında 1991’den 2013 yılına kadar korunan bakış açısının bir örneğini görmekteyiz. Bu bakış açısını kadını özel alan ile özdeşleştiren, eve ait ve erkeğin eşi ya da kızı olarak gören yaklaşımın dildeki tezahürü olarak görebiliriz. Bu değişmeyen bakış açısına rağmen, buraya kadar yapılan anlatıların da gösterdiği gibi Kürt Siyasal Hareketi’nin kadın politikalarında önemli değişiklikler olmuştur. 90’lı yılların başlarında kadınlık ile özdeşleştirilen analık 2000’li yıllara geldiğimizde bir mücadele alanı olarak yeniden kurulmuştur. Bununla beraber ‘kadın sorununun’ çözümü, toplumsal sorunun çözümü ile özdeş olarak ele alınmış, özgün ve özerk kadın örgütleri kurulmuştur. Son hali ile kadın meclisi adını alan bu yapıların, 1. Ortadoğu Kadın Konferansı’nda olduğu gibi kadınların farklılıklarının değil ortak özelliklerinin, ortak sorunlarının ortaya çıkarıldığı mücadele pratikleri görülmüştür. Sebahat Tuncel’in konuşmasından da yansıdığı gibi kadınlar artık kendi hayatları ve bedenleri üzerinde kontrolü sağlamak için mücadele eden duruma gelmişlerdir.

4. HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

“Parti, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireylerin, göçmenlerin, yaşam alanları tahrip edilenlerin; aydın, yazar, sanatçı ve bilim insanları ile bütün bu kesimlerle birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir” (HDP, 2014, s.27).

Parti tüzüğünde yukarıdaki ifadeler ile tanımlanan HDP, Ezilenlerin Sosyalist Partisi, Birleşik Devrimci Parti, Sosyalist Dayanışma Platformu, Yeşiller ve

Sol Gelecek, Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi, bağımsız Bireyler ve Barış ve Demokrasi Partisinin bir araya gelerek oluşturduğu çok bileşenli bir siyasi partidir. HDP bileşeni partilerden BDP kendini fesederek HDP'ye geçmiş, diğer partiler hem HDP çatısı altında hem de özerk bir şekilde çalışmalarına devam etmektedir. Figen Yüksekdağ HDP eş genel başkanı olduğu dönemde katıldığı ve İtalya'da gerçekleşen bir panelde, HDP'de ki bu bir araya gelişi "Kürt halkı ile birlikte mücadele eden sol, sosyalist kesimlerin Türkiye'de merkezi siyasette bir güç olması" (www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler, Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017) ifadeleriyle ele almıştır.

Kadınlar lehine en az eşit temsiliyeti esas alan, bağımsız birey ve bileşenlerden oluşan HDP'de, %40 bağımsız birey ve %60 bileşen kotası uygulanmaktadır.

Parti tüzüğünde "tüm demokratik muhalefet güçlerinin özgül mücadele alanlarını ortak mücadele alanı olarak kabul" ettiğini belirten HDP ayrıca "tüm karar alma süreçlerinde" azınlık görüşlerin ifade haklarının korunduğu ve 'kadınlar lehine en az eşit temsilin' esas alınıp uygulandığı da belirtmektedir. Bunlara ek olarak karar almada öncelikle konsensüs arandığı, bunun olmadığı durumlarda oy çokluğuyla karar alındığı ifade edilmektedir (HDP, 2014, s.32-33).

"Emek, eşitlik, özgürlük, barış ve adalet için..." cümlesi ile başlayan HDP parti programının "partinin hedefleri" kısmında:

- "Emperyalizme, savaflara, sömürüye ve hegemonyacılığa karşı mücadele
- "Demokrasinin kazanılması için mücadele"
- "Yerinde ve yerelde yönetim, demokratik özerklik"
- "Kürt sorununda barış, eşitlik ve demokratik çözüm için mücadele"
- "Emeğin haklarının kazanılması için mücadele"
- "Halklara ve inançlara eşitlik ve özgürlük için mücadele"
- "Kadınlara eşitlik ve özgürlük mücadelesi"

- “LGBT bireyler Söz, yetki ve karar gençlere” (HDP, 2014, s.7-28).

başlıklarına yer verilmiş, son olarak partinin kuruluş amacı aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

“...işçilerin ve emekçilerin, her ulustan, her inançtan, her kültürden ezilen ve sömürülen halkların eşitlik, özgürlük ve adalet için verdikleri mücadelelerin ilerletici gücüdür. Tüm toplumsal muhalefet kesimlerini, demokratik direniş odaklarını, demokrasi, eşitlik ve barış mücadelesi veren tüm özneleri, umut ve heyecanla ortak bir mücadele hattında buluşturmak ve sürece müdahale etmek üzere kurulmuştur” (HDP, 2014, s.28).

HDP parti programında yer alan “...farklılıkların eşit ve gönüllü beraberliğine dayalı bir toplumsal yaşamı; özgürlükçü ve demokratik bir Türkiye hedefini savunur” (HDP, 2014, s.5) ifadesinin de işaret ettiği çoğulcu, özgürlükçü demokrasi programın bir çok yerinde vurgulanmaktadır. HDP Türkiye gibi çok kimlikli çok kültürlü, çok dilli ve çok inançlı bir ülkede tüm farklılıkların baskıya maruz kalmadan varlığını korumasını savunduğunu, halkların eşit yurttaşlık hukuku içerisinde yaşama hakkına sahip olduklarını temel ilke olarak kabul ettiğini belirtmektedir (HDP, 2014, s.16-17).

Ayrıca “kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık ilkesinin uygulanmasını benimseyen ..., tüm kurul ve çalışma alanlarında kadınların eşit katılım ve temsil hakkı için gerekli önlemleri alarak, düzenlemeler yapar” (HDP, 2014, s.23) ifadelerinin de işaret ettiği öcülü partilerde bulunan ‘kadın kotası’ HDP’de ‘eşit temsile’ dönüşmüştür. Eşbaşkanlık sistemi HDP’de devam etmektedir.

"Hakkında suç isnadı bulunan bazı milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra" (4 Kasım 2016 Habertürk) 4 Kasım 2017 tarihinde HDP eş genel başkanları Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş'ın gözaltına alınıp tutuklanmasının ardından Yüksekdağ'ın parti üyeliği ve milletvekilliği Yargıtay tarafından düşürülmüştür. Parti tüzüğünde bulunan

“Eş Genel Başkanlardan birinin ya da ikisinin herhangi bir nedenle görevinden ayrılması halinde, Genel Kongre toplanıncaya kadar Parti Meclisi, Parti’yi temsil yetkisini, kendi içinden seçeceği bir ya da iki üyeye vekaleten tevdi eder. En geç 45 gün içinde eş genel başkan veya başkanları seçmek üzere genel kongreyi olağanüstü toplantıya çağırır” (HDP, 2014, s.39).

ifadelerinin de yer aldığı 15. madde gereğince 20 Mayıs 2017 tarihinde 3. olağanüstü kongresini gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Kongrede, tutuklu bulunan Selahattin Demirtaş (tekrar) ve Serpil Kemalbay Eş Genel Başkanlığı seçilmiştir.

HDP milletvekillerinden İdris Baluken, Ayhan Bilgen (parti üyeliği düşürülmüştür), Abdullah Zeydan, Selma Irmak, Gülser Yıldırım, Çağlar Demirel, Burcu Çelik, Ferhat Encü ve Besime Konca da tutuklu bulunmaktadır (30 Haziran 2017).

4.1. Genel Seçimlerde Kadınlar

Katıldığı ilk genel seçim olan 7 Haziran 2015 seçimlerinde seçim kampanyasını “Bizler HDP Bizler Meclise” sloganı ile yürüten HDP’nin “Büyük İnsanlık” başlıklı seçim bildirgesinde dikkat çeken bazı ifadeler aşağıdaki gibidir:

- “Biz’ler Türkiye’yiz. Biz’ler HDP’yiz.”
- “Biz’ler, insanlığın gelişmesinde öncülüğü kadınların üstlenmesi gerektiğine inanıyoruz.”
- “LGBTİ’lerin eşit, onurlu, insanca yaşam sürdürebilmelerini sağlayacağız.”
- “Türkiye’nin demokratikleşmesinde, toplumsal barışın gerçekleşmesinde, halkların özgür ve gönüllü birliğinde önemli bir rol oynayacak “demokratik özerkliği” Türkiye’nin her yerinde hayata geçireceğiz.”
- “Bütün halkların bir arada yaşama koşullarını, gönüllü birlikteliğini, eşitliğe ve adalete dayalı yaşamını ortak vatanımızda sağlayacağız” (HDP Seçim Bildirgesi, 2015).

Yukarıdaki başlıklardan da anlaşıldığı üzere kadınlar, LGBTİ bireyler, çoğulculuk ve ortak vatan vurgusu HDP'nin seçim bildirgesine de yansımıştır. Kadın çalışmalarının özgün ve özerk yürütüldüğü bu partide kadın seçim bildirgesi de “Özgür Kadınla Büyük İnsanlık” başlığı ile özgün bir şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca bildirmede “HDP bir kadın partisi” ifadesi de yer almaktadır. Diğer başlıklardan bazıları ise şöyledir: “Ev işçisi kadınlar iş yasası kapsamına alınacak.”, “Kadın katliamlarına son!”, “Ekolojik ve kadın merkezli bir yaşam.”, “Eğitimde ayrımcılığa ve cinsiyetçiliğe son!” (HDP Kadın Seçim Bildirgesi, 2015).

HDP Haziran 2015 seçimlerinde eşit temsiliyet ilkesi benimsenerek seçilen 550 aday ile seçim kampanyasına başlamış ayrıca “açık kimlikli eşcinsel siyasetçi” Barış Sulu'ya da bu adaylar arasında yer vermiştir. 550 adayın sıralaması yapılırken ‘fermuar sistemi’ (sırasıyla bir kadın, bir erkek aday) uygulanmış ve kadınların seçimlere erkekler ile eşit sayıda girmesi sağlanmıştır. Kadın adaylar kadınlar tarafından belirlenmiştir.

HDP 7 Haziran 2015 günü %13.2 oy alarak parlamentoda 80 vekil ile temsil edilme ve Türkiye'nin 3. Büyük siyasi partisi olma hakkı kazanmıştır. 80 vekilin %40'nı (32) kadınlar oluşturmuş böylece parlamentoda en yüksek oranda kadın milletvekili olan parti olmuştur. (CHP'de %15,9 (21) kadın, AKP'de %15 (40) kadın, MHP' %5 (4) kadın parlamentoya girebilmiştir.)

Haziran 2015 seçiminden hemen sonra “2015'in Temmuz ayında yeniden başlayan çatışmalar önceki yıllara kıyasla daha da şiddetlenmiş” (GABB, 2016, s.11) ve sürekli artış gösteren bu gerilimli atmosferde 1 Kasım seçimlerine gidilmiştir. Bu koşullar HDP'nin kısmen yürütebildiği seçim kampanyasının sloganına barış vurgusu ile sirayet etmiş, yeni sloganı “İnadına Barış İnadına HDP” olmuştur. HDP 1 Kasım genel seçimine de neredeyse aynı adaylar ile girmiş fakat milletvekili sayısı 59'a düşmüştür. Kasım seçimlerinde %10'luk seçim barajını geçen partilerin kadın milletvekili sayısının tüm sayıya oranı ise HDP'de %38,9 CHP'de %15,5 AKP'de %11 MHP'de ise %7,5 şeklinde değişime uğramış HDP yine en yüksek kadın oranına sahip olmuştur.

4.2. 2016 Yılı ve Kadınlar

HDP Grup Başkanvekili Filiz Kerestecioğlu'nun 4 Ocak 2017'de parlamentoda yaptığı konuşmada "7 Haziran'dan önce 200'den fazla parti binamıza taşlı, silahlı, bombalı saldırı gerçekleşti. Diyarbakır'da 5 Haziran'da "Büyük İnsanlık" mitingimiz bombalandı. 7 Haziran ile 1 Kasım arasında yine 300'e yakın parti büromuz saldırıya uğradı" dedikten sonra 22 Temmuz 2015 tarihinden Ocak ayına kadar HDP tabanına ve bileşenlerine yönelik gerçekleşen operasyonlar sonucunda toplam 8 bin 737 kişinin gözaltına alındığını, aralarında Eş Genel Başkanların, milletvekillerinin, il ilçe eşbaşkanlarının, yöneticilerin ve parti üyelerinin bulunduğu 2 bin 704 kişinin tutuklandığını eklemiş, 12 Aralık'tan Ocak ayına kadar ise 19 HDP il eşbaşkanın, 56 ilçe eşbaşkanının da bulunduğu 976 kişinin gözaltına alındığını, 218 kişi tutuklandığını aktarmıştır (TBMM, 4 Ocak 2017). HDP grup başkan vekilinin bu şekilde değerlendirdiği 2016 yılının 15 Temmuz günü 'darbe girişimi' gerçekleştirilmiş ve 5 gün sonra da ülke genelinde OHAL ilan edilmiştir.

Filiz Kerestecioğlu TBMM'de düzenlediği 29 Aralık 2016 tarihli basın toplantısında ise OHAL ve kanun hükmünde kararnamelere dikkat çekerek, son altı ay içerisinde 3456 hakim ve savcının görevden uzaklaştırıldığını, 632 yargı mensubunun da tutuklandığını binlerce kamu çalışanının, 30 binden fazla "eğitim ve bilim emekçisinin" kanun hükmünde kararnameler ile ihraç edildiğini, binlercesinin açığa alındığını belirtmiştir.

Bunlara ek olarak 375 derneğin de kapatıldığını ifade eden Kerestecioğlu "bunların içerisinde Van Kadın Derneği, KJA, Bursa Panayır Kadın Dayanışma Derneği, Adıyaman Kadın Yaşam Derneği, Ceren Kadın Derneği, Gökkuşuğu Kadın Derneği, Muş Kadın Derneği, Selis Kadın Derneği gibi yıllardır kadın-erkek eşitliği ve özellikle kadına yönelik şiddet üzerinde çalışan kadın dernekleri" gibi kadın derneklerinin kapatılmasına da dikkat çekmiştir (www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler. Erişim tarihi: 2 Haziran 2017).

KJA kapatıldıktan sonra KJA üyesi olan kadınlar, daha sonra değineceğimiz TJA çatısı altında çalışmalarına devam etmişlerdir.

Bunların dışında “11 Eylül 2016 ve sonrasında 29 DBP’li belediyeye kayyum” atanmıştır (Söz konusu belediyeler daha önce BDP’ye bağlı idi). 16 kadın belediye eşbaşkanı tutuklanmış 28 kadın eşbaşkan ise görevden alınmıştır. Bu Belediyelere bağlı, Cizre’de bulunan Sitiya Zin Kadın Danışmanlık Merkezi, Van’da bulunan Buka Barane Kadın Atölyesi, Batman’da bulunan Meya Kadın Merkezi, Mardin’de bulunan Çiçek Kadın Merkezi, Peljin Kadın Merkezi ve Rewşen Kadın Merkezi atanan kayyumlar tarafından kapatılmıştır (GABB, 2016, s.16-17).

4.2.1. “Biz kadınlar OHAL’e Karşı Her Halde Direniyoruz”

Kampanyası

HDP ve HDK kadın meclisleri 2 Aralık 2016 tarihinde başlattığı “Biz kadınlar OHAL’e karşı her halde direniyoruz” kampanyasını İstanbul’da yaptıkları basın toplantısı ile duyurmuş, toplantıda bulunan HDP Kadın Meclisi Sözcüsü ve Siirt Milletvekili Besime Konca şu ifadeleri kullanmıştır:

“Siyaseti değiştirmek için partimizi bir kadın partisi olarak ortaya koyduk. Parlamentoda kadın grubunu oluşturduk. Eşit temsiliyeti, Eş Başkanlık sistemini uyguladık ve bunları yerel yönetimlerde geliştirdik. Türkiye siyasetinde Türkiye’nin Demokratik Cumhuriyete kavuşması ve siyasetin demokratikleştirilmesi için kadının ödediği bedellerle, gerçekleştirdiği eylemlilikler ve başarılar söz konusudur. Biz tüm bu başarılarımızın üzerine bu kampanyayı başlatıyoruz. Olağanüstü Hal’in her haline karşı direneceğiz” (www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler. Erişim tarihi: 3 Haziran 2017).

Besime Konca “kadın partisi” ve Demokratik Türkiye Cumhuriyeti vurgularının olduğu konuşmasının devamında kampanyanın Türkiye’deki kadın kurumları ile gerçekleştirileceğinin altını çizmiştir.

Kampanyaya yönelik basılan bildiriler il ve ilçe örgütlerinin katılımı ile dağıtılmış; tutuklanmış kadın seçilmişlere yönelik mektup ve kart gönderimi kampanyaya dahil edilmiştir. Ayrıca birçok ilçede ev ve esnaf ziyaretleri gerçekleştirilmiş, siyasette kadın kazanımlarına ve OHAL'e dikkat çekilen mahalle toplantıları, paneller yapılmıştır. Kampanya 15 Ocak 2017 tarihinde sona ermiştir.

3. BÖLÜM

–Siyaset ve Kadın Örgütlenmesinde Yeni Bir Model–

HDP KADIN MECLİSLERİ VE

BULGULAR

*Gece yarısına doğru
Telgraf telleri hâlâ sayıyordu*

*Savaş alanındaki ölüleri
Sonra dost düşman bütün insanlar birden sustu*

Yalnız analar ağladı dünyanın iki ucunda

BERTOLT BRECHT

1. GİRİŞ

Önceki bölümde incelemeye çalıştığımız HDP ve öncülü partilerin kısa tarihsel değişim ve gelişimleri, kadın mücadelesi alanında “Kadın Meclisleri” adıyla özgün ve özerk yapıyla kendisini yeni bir dönüm noktasına taşıırken öncelikle parti program ve bildirgelerinde, sonra da örgütlenme yapısında üzerinde ayrıca durulması, araştırılması gereken bir örgütsel modeli ortaya çıkarmıştır.

Araştırma boyunca genel hatları ile anlamaya çalıştığımız kadın hareketleri, feminizm ve özgürleşme teori ve pratiklerinin gerek kullanılan dil gerekse de örgütlenme modeli olarak kadın meclislerinde kısmi temsilini bulduğunu düşünmekteyiz. Böylece bu çalışmanın ana problemi olarak belirlediğimiz “Kadın hakları mücadelesinde HDP Kadın Meclisleri ve genel olarak partinin geliştirdiği politikalar nelerdir? Geliştirilen politika ve uygulamaların kadın hakları mücadelesi ve özgürlüklerine katkısı var mıdır?” sorusu da önemli oranda yanıtlanmış olmaktadır.

Aşağıda incelemeye çalıştığımız Kadın Meclisleri, kadını ve kadın sorunlarını ele alış biçimiyle, erkek egemen olmayan bir dil kullanma çabasıyla, geleneklerin ve alışlagelmiş örgütlenme modellerinin dışındaki tarzıyla önemli bir pratik olarak incelenmeyi hak etmektedir.

Bu bölümde yapacağımız HDP Kadın Meclisleri ile ilgili incelemeden sonra Kadın Meclisleri içerisinde yer alan kadınların görüşleri üzerinden “söylem ve pratik” arasında fark olup olmadığını, sistemin en azından pratikte aksayan ya da iyi işleyen yanlarını incelemeye çalışacağız.

2. HDP KADIN MECLİSLERİ: YAPISI VE İŞLEYİŞİ

“Parti, üyesi olan kadınların, kadınlara özgü sorunların çözümü ve kadın sorunları ile ilgili çalışmalar yürütmek üzere Kadın Meclisi kurabilir. Kadın Meclisi’nin kuruluş, işleyiş ve çalışma yöntemleri PM’ce onaylanacak bir yönetmelikle düzenlenir” (HDP, 2014, s.56).

Parti tüzüğünde yukarıdaki ifadeler ile yer alan Kadın Meclislerinin amacı, HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği’nde şöyle belirtilmiştir:

“Parti program ve tüzüğü ile kadın meclisleri yönetmeliğinde belirlenen amaç, ilke ve işleyişini benimseyen kadınların; cinsiyetçiliğe, erkek egemen sistemin ve zihniyetin bütün tezahürlerine karşı demokratik siyaset zemininde mücadele yürütmek üzere oluşturduğu özgün ve özerk kadın örgütlenmesidir. Erkek egemen kapitalist sistemin iktidarcı ve tekelci bir erkek alanı olarak kurguladığı siyaseti dönüştürmeyi, siyasete toplumsal muhtevasını kazandırmayı amaçlar. Toplumun kendini yönetmesi demek olan politikayı araçlardan ve vesayetten arındıracak politikalar üreterek araçlarını geliştirir. Kadınların politikada dolayısıyla kendi yaşamları üzerinde doğrudan söz ve karar sahibi olmasını sağlamak amacıyla, siyasete aktif katılımları için tüm toplumsal kesimlerden kadınlara ulaşmayı hedefler”(HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.1).

HDP Parti program-tüzüğü ve yukarıda belirlenen amaçları benimseyen 18 yaşını doldurmuş her kadının üye olabileceği HDP Kadın Meclisleri, HDP'nin tüm karar alma süreçlerinde kadınların doğrudan katılımını ve HDK Kadın Meclisleriyle koordineli çalışmayı esas almaktadır ve HDP'de uygulanan "bileşen ve birey hukukuna" uygun hareket etmektedir. Ayrıca "HDP Kadın Meclislerinin aldığı kararlar bulunduğu düzeydeki tüm parti karar organlarını ve kurullarını doğrudan" bağlamaktadır" (HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.2-3).

Milliyetçi, ırkçı, cinsiyetçi ve militarist politikaların erkek egemen olarak tanımlandığı HDP Kadın Meclisi Yönetmeliği'nde "kadınların barışın toplumsallaştırılmasındaki öncülük rolünün bilinciyle" karşı mücadele yürütmenin altı çizilmekte ve başlıca şu başlıklara yer verilmektedir.

"Kadınların siyasette yer almasının önündeki engelleri kaldırmak için mücadele eder. Cins bilincini geliştirerek kadının iradesini ve alternatif siyasetini açığa çıkarır. Cinsiyet ayrımcılığına ve cinsiyetçi işbölümüne karşı aktif mücadele eder. Kadına yönelik her türlü şiddete karşı politika üretir ve aktif mücadele yürütür. Kadınların bu güne kadar biriktirdiği tüm mücadele deneyimlerine sahip çıkar. Kadın emeğinin ev içi emek dahil olmak üzere iş yaşamında erkek egemen kapitalist sistem tarafından sömürüsüne karşı mücadele eder. Bütün bunları yaparken ülke ve dünya ölçeğinde kadın dayanışmasını büyütmeyi esas alır" (HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.1).

HDP Kadın Meclisleri; İlçe Kadın Meclisleri, İl Kadın Meclisleri ve Merkezi Kadın Meclisinden oluşmaktadır. İlçe Kadın Meclisi, HDP ilçe örgütüne üye olan tüm kadınlardan oluşmaktadır. "Düzenli aralıklarla üyeleri ile toplantılar yaparak, yaşanan siyasal gelişmeler, ilçedeki kadınların yaşadığı sorunlara ilişkin tartışmalar yürüterek ilçeye ilişkin çözümler" geliştirmektedir (HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.7).

İl Kadın Meclisi, "İl kadın eşbaşkanı, il yönetim kurulu ile il disiplin kurulunun kadın üyeleri, ilçe kadın eşbaşkanları, ilin varsa kadın milletvekilleri ve il-ilçe belediye eş başkanları İl kadın meclisinin doğal üyesidir." Aynı meclis "mer-

kezi düzeyde HDP Kadın Meclisi” tarafından alınan kararlar ve belirlenen politikalar doğrultusunda hareket etmekte, mevcut olduğu ilde eylem ve etkinlikler düzenlemektedir. (HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.1).

Merkezi Kadın Meclisi, “Parti Eş Genel Başkanı, PM, Disiplin ve Uzlaşma kurullarında yer alan tüm kadınlar, Parlamento Kadın Grubu ve HDK Eş Sözcüsü HDP Kadın Meclisi’nin doğal üyesidir” HDP parti tüzüğü-programı ve Kadın Meclislerinin amaçlarına paralel olarak kadın politikalarını belirlemektedir. Örgütlü olduğu tüm alanlarda sosyal ve siyasal olaylar karşısında kendi tavrı ile eylem ve etkinlik düzenleme kararı almaktadır. (HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği, s.5).

2.1. Kadın Meclisleri Faaliyet Örnekleri

HDP Kadın Meclisi, yönetmeliğinde kadınların biriktirdiği tüm mücadele deneyimlerine sahip çıktığını ifade etmekte, Türkiye’deki ve dünyadaki kadın dayanışmasını büyütmeyi amaçladığını vurgulamaktadır. HDP Kadın Meclislerinin 2016 yılına ait bazı çalışmalarına ulaşılmış ve bu kapsama uygun olduğu düşünülmüştür. Bu çalışmalar özet olarak şunlardır:

- 2-4 Mart 2016 tarihinde Tiflis’te yapılan “Women in the public spaces: When Personal Becomes Political” Konferansına HDP Kadın Meclisi adına da katılım sağlanmış, HDP Parlamento Kadın Grubu çalışmaları, eşbaşkanlık sistemi, kadın meclisinin özgün çalışmaları hakkında sunumlar gerçekleştirilmiştir. (HDP Kadın Meclisi Faaliyet Raporu, 01/04/2016).
- 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü’ne ilişkin bildiri, pankart, sinevizyon gibi yazılı ve görsel materyal çalışması yapılmış, 42 merkezde miting eylem ve etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler yerel kadın platformları ve kadın örgütleriyle ortak bir şekilde örgütlenmiş, ayrıca “HDP Kadın Meclisi imzasıyla sınırlı sayıda panel, forum, konferans ve etkinlik” gerçekleştirilmiştir (HDP Kadın Meclisi Faaliyet Raporu, 01/04/2016).

- 22 Ekim 2016 tarihinde İstanbul'da "Kadınlar Yerel Yönetimlerini Tartışıyor" başlığıyla gerçekleştirilen konferansa HDP Eş Genel Başkanı Figen Yüksekdağ, DBP Eş Genel Başkanı Sebahat Tuncel, HDP Kadın Meclisi Sözcüsü Besime Konca, HDP kadın millet vekilleri, DBP belediye eşbaşkanlarından bazı isimler katılmıştır. Konferansta kadınların ihtiyaçları ve yerel yönetimlerin bu ihtiyaçları nasıl belirlediği, kadınlara yönelik geliştirilen politikaların ve kadın kazanımlarının neler olduğu, nasıl korunacağı ve dayanışmanın nasıl büyütüleceği gibi konu başlıklarıyla sunumlar yapılmıştır. Konferansın sonunda ise bu konulara yönelik rapor yayınlanmıştır (HDP Kadın Meclisi Faliyet Raporu, 10/12/2016).
- HDP Kadın Meclisi, Ankara Kadın Platformu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kampüs Cadıları, EMEP, Halkevleri, HDK Kadın Meclisi üyesi kadınlar ve HDP Parlamento Kadın Grubu ile HDP'nin grup toplantısına katılım sağlamış sonrasında TCK 103 (Çocuğun cinsel istismarı suçunun türleri) yasa tasarısı içerikli görüşmeler gerçekleştirmiştir (HDP Kadın Meclisi Faliyet Raporu, 10/12/2016).

HDP Diyarbakır milletvekili Çağlar Demirel bu yasa tasarısının görüşüldüğü gün parlamentoda yaptığı konuşmada:

“... kamuoyunun bu kadar hassas olarak gördüğü, kadınların ve çocukların tecavüzcüsüyle evlendirilmesi gibi bir durumun ortadan kalkmasını sağlayacak en önemli husus, burada bu yasa tasarısının geri çekilmesi ve yeniden Komisyona götürülerek bu hassas maddelerin özelde kadın örgütlerinin ve çocuk örgütlerinin itirazları ve bizlerin de itirazları göz önünde bulundurularak yeniden ele alınması gerektiğini bir kez daha ifade ediyoruz. Yoksa, bu, gerçekten af kapsamında. Bu, Anayasa'ya aykırı ve Anayasa Mahkemesine müracaatla geri dönecek bir yasa tasarısı, daha önce de emsali bulunan bir durumdur. O yüzden, bugün bunun burada oylanmamasını talep ediyoruz ve geri çekilmesi gerektiğini bir kez daha ifade etmek istiyorum” (22/11/2016 TBMM Genel Kurul konuşmaları).

diyerek kadın örgütlerinin de itiraz taleplerini parlamentoya taşımıştır.

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü kapsamında HDP'nin örgütlü olduğu illere gönderilmek üzere bildirimler hazırlanmış ve illerden gelen bilgilere göre 72.000 bildirim dağıtıldığı belirtilmektedir. Ayrıca birçok ilde panel ve toplantılar gerçekleştirilmiş, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Mersin, Diyarbakır Antalya gibi illerde de Mitingler yürüyüşler basın açıklamaları yapılmıştır (HDP Kadın Meclisi Faaliyet Raporu, 10/12/2016).

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde genel hatları ile Kadın Meclisleri içerisinde yer alan ve röportaj yapılan kadınların görüşleri üzerinden:

1. "HDP bileşenleri" olarak tarif edilen kesimlerin kimler olduğu
2. Bu bileşenlerin içerisinde gelen kadınların HDP öncesi kadın mücadelesi içerisindeki yerleri ve kendilerini nasıl tarif ettikleri
3. Bu gün içerisinde yer aldıkları HDP çalışmalarını nasıl tarif ettikleri ve olumlu buldukları ya da eleştirdikleri politikaların neler olduğu
4. Kadın hakları açısından iddia sahibi olan HDP içerisinde "kadın" olarak karşılaştıkları sorunların ne olduğu

incelenmeye, görüşme yapılan kadınların bu konular ile ilgili olumlu-olumsuz veya birbirinden farklı görüşlerinin neler olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi olan betimsel analiz ve görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılan çalışmada "nitel araştırmanın temel özelliği, bireylerin gerçeği sosyal dünyalarıyla etkileşimleri içinde nasıl inşa ettiği üzerine yoğunlaşmasıdır. ... Burada araştırmacı bir fenomenin anlamını, fenomene katılanlara göre anlamaya çalışır" (Merriam, 2015, s.22) belirlemesi esas alınmıştır.

Çalışmaya hali hazırda kadın meclislerinde görev alan on (10) kadın katılmış, değerlendirmeler bu katılımcıların görüşleri üzerinden oluşturulmuştur.

3.1. Kişisel Verilere İlişkin Bulgular

1. Çalışmaya katılan kişiler Türkiye'nin değişik coğrafi bölgelerinde doğmuş, değişik illerde ikamet etmekte olan 29-64 yaş arası kadınlardır.

2. Katılımcılardan;

- İki kişi yüksek lisans
- Yedi kişi lisans ve
- Bir kişi de yüksekokul

mezunudur.

3. Katılımcılar mesleklerini:

- Makina Mühendisi
- Öğretmen
- Müşteri Temsilcisi/Tekstil
- Yayıncı
- STK – Proje Koordinatörü
- Eğitimci
- İşçilikten Emekli
- Yazar

olarak tanımlamaktadır.

Bu veriler bize göstermektedir ki kadın meclisleri içerisinde yer alan kadınlar Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelmekte, değişik yaş gruplarına ait ve çeşitli mesleklere sahiptir. Katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksekliği özellikle dikkat çekmektedir. Kadın sorunlarının ele alınışı açısından katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksekliğinin fark yaratma potansiyeli taşıdığı düşünülebilir.

3.2. Katılımcıların Kendilerini Nasıl Tarif Ettikleri ve Kadın Mücadelesi İçerisindeki Yerlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen “Kendinizi hangi kavram ile tanımlıyorsunuz, neden? (Feminist, sosyalist feminist, TJA’lı vb.)” sorusuna;

- HDP’li Sosyalist Feminist
- TJA’lı
- Sosyalist feminist
- Sosyalist
- Feminist, solcu, demokrat
- Sosyalist kadın

şeklinde cevaplar verilmiştir.

Yine “HDP öncesi faaliyet yürüttüğünüz kurum ile ilişkiniz ve varsa göreviniz neydi?” (Not: Katılımcıların “görevleri” kısmı araştırma bulguları içerisinde açıkça belirtilmeyecektir.) sorusu aşağıdaki şekillerde cevaplandırılmıştır:

- ÖDP
- Kürt siyasal hareketi (HDP ve Öncülleri) gençlik ve kadın çalışmaları
- Özgür Üniversite, eğitim kooperatifi
- Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi
- SODAP
- HDK
- Devrimci parti
- Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi
- ESP ve Sosyalist Kadın Meclisi

“İçerisinden geldiğiniz kurumu-partiyi genel siyasal duruşu ve özelde de kadın politikaları açısından nasıl tanımlarsınız? şeklindeki soruya;

- Sol kitle partisi, kadın partisi. / Aynı zamanda da % 50 eşit temsiliyet ve eş başkanlık sistemi (dünyada ilk), parlamentoda kadın grubu açısından örnek ve öncü.
- Kürt kadınları, tarihinden aldıkları zengin mücadele deneyimleri ile kadın kazanımlarında öncü olmuştur, özgürleşen kadını var etmiş ve sembolleştirmiştir.
- Özellikle eğitim alanında farklı bakış açısı geliştirmek ve toplumsal alanda bunu yaymak açısından olumlu çalışmaları.
- Parti ve Tüzük açısından Örnek ve Öncüdür.
- Sürekli yaşam alanlarının içinde olma, politik faaliyeti dayanışma çalışmalarlarıyla birlikte kurgulama, emekçi semtlerinde enternasyonalist bir perspektifle faaliyet yürüterek milliyetçilik ve şovenizmin emekçi katmanlar arasında açtığı yarılmayı giderici çalışmalar yapma genel faaliyetlerde öne çıkartılabilecek özelliklerdir.
- Eşbaşkanlık, eşit temsil ilkeleri ile farklı siyasal arka plan ve geleneklere sahip kadınları yan yana getirebilmesinin örnek ve öncü olduğunu düşünüyorum. Bunun yanında erkek siyasete öykünmeyen bir tarzla siyaseti dönüştürdüğünü ve demokratikleştirdiğini düşünüyorum.
- Türkiye siyasetinde kadın sorunu vardır ve mücadelesi devrimi beklemeksizin yapılması gereken bir mücadeledir tespiti yapmış bir gelenektir.
- Kadın Meclisi olarak karma genel faaliyetin dışında ayrı ve özerk bir çalışma yapmaktayız. Aldığımız kararlar tartışmasız partinin kararları halini alır. Kadın meclisi olarak parti politikalarını kararlarını feminist süzgeçten geçiririz.

- İlkeleri, programı, politikaları ve örgütlenmeleri ile başlangıçta çıkışıyla öncü ve güçlü bir model olmuştur. Politik alanda iyi karşılanmış ve antifaşist mücadelede başarılı çıkışlarla yer edinmiştir.

şeklinde içerisinden geldikleri ya da halen içerisinde oldukları siyasal veya toplumsal örgütlerin olumlu yanlarını öne çıkaran cevaplar verilmiş, eleştirel bakış;

- Kadın partisi kavramının altını doldurmakta pratikte ve örgütlerimizde sorunlar yaşanıyor.
- Pratik alanda uygulaması eksiktir.
- Pratikte güncel politik faaliyetlerimizde organize olamadığımız yetemediğimiz zamanlar tabi ki olmuştur.

şeklinde ifadelerde kendisini gösteren “pratik çalışma yapma” alanındaki eksiklikler konusunda gözlenmiştir. Bu da göstermektedir ki HDP bileşeni olarak ifade edilen yapı ve kişiler içerisinden geldikleri kurum ve örgütlere ilişkin aidiyetlerini korumaktadır ve HDP’yi ortak siyasal çalışma yapılacak bir “çatı” olarak görmektedir.

“HDP ve varsa içerisinden geldiğiniz siyasi parti-kurum dışında ilişkili olduğunuz kadın kurum/kurumları var mı, isimleri nelerdir, ne gibi faaliyetler sürdürmektesiniz?” sorularına verilen cevaplarda kadınların BİKG (Barış İçin Kadın Girişimi) ve KÖM (Kadın Özgürlük Mücadelesi) ilişkili oldukları görülmüş, aşağıdaki gibi farklı cevaplar da verilmiştir.

- Bodrum Kadın Dayanışma üyesiydim.
- İmece Ev İşçileri Sendikası’nın örgütlenme ve eğitim çalışmalarına katılmaya çalışıyorum.
- HDK-HDP’den önce Antimilitarist Kadınlar’ın atölyelerine katılıyordum. Aynı zamanda öğrenciyken KADER’de staj yapmıştım. STK’larda kadın projelerine katıldım, TOG’da çalışırken de toplumsal cinsiyet eğitmenliği yaptım. SOGEP’in genç kadınlar için yürüttüğü

eğitimlerde de öğretmenlik yapıyordum, iki dönemdir HDP Kadın Koordinasyonunda basından Sorumluyum.

- Yeryüzü Kadınları kurucusu ve politik çalışmayım. Kadın mücadelesini bağımız kadın mücadelesi ile sürdürülmesi gerekliliğine inanan kadınlarla uzun süren tartışmalar sonucunda 2015 yılında bir grup kadınla bir konferans yaparak yeryüzü kadınları bağımsız kadın örgütünü kurduk. ... Özellikle genç kadınlarda oldukça ilgi gören kadın yapısı üniversitelerde faaliyet yürütüyor. Atölye çalışmaları, feminist okumalar, sinema günleri kadın kütüphanesi oluşturma ve kadınların ürettiklerinin satışı gibi çalışmalar sürdürülüyor.
- ... Kadın kurumlarıyla platformlar aracılığı ile ilişki içinde oluyoruz. birlikte uzun süreli ördüğümüz kampanyalar oluyor. HDP, SYKP dışında HDK Kadın Meclisinde kadın faaliyetleri yürütmekteyim.
- TJA üyesiyim.

Katılımcılara yöneltilen “Size göre tarihe mal olmuş, öncü ya da kırılma noktaları yaratabilmiş kadınlar kimlerdir? En az iki isim söyleyebilir misiniz?” sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiştir:

- Kollanty, Goldman, Rosa Luxemburg
- Leyla Qasım, Frida kahlo
- Figen Yüksekdağ
- Simone de Beauvoir, Sebahat Tuncel
- Roza Luksemburg, Aleksandra Kollontay, Mary Wollstonecraft, Simone De Beauvoir
- Leyla Zana, Behice Boran, Judith Butler, Şirin Tekeli, Süfrajeterler, Leyla Halid, Rosa Luksemburg
- Frida Kahlo Ulrike Meinhof
- Clara Zetkin

- Olympe Gouges, Süfrajeterler, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Aleksandra Kollontay, Dolores Ibaruri, Behice Boran, Simone de Beauvoir, Türkiye’de Kürt kadın liderler, Rojava devrimini yaratan kadınlar

Bu cevaplar açık bir şekilde göstermektedir ki;

- 1- HDP’yi oluşturan ve “bileşenler” olarak tarif edilen kesimleri Kadın Meclisleri içerisinde de görmekteyiz.
- 2- Araştırma çerçevesinde görüşme yapılan kadınlar, HDP Kadın Meclisleri öncesinde çeşitli zaman dilimlerinde ve çeşitli düzeylerde siyasal ve sosyal örgütlenmeler içerisinde yer almışlardır.
- 3- Araştırmaya katılan kişilerin Kadın Meclisleri bünyesinde yapılan çalışmalara ek olarak çeşitli kadın örgütlerinde ve pratiklerinde yer aldıkları görülmektedir.
- 4- Kendilerini tanımlarken kullandıkları “sosyalist, sosyalist kadın, feminist, demokrat” gibi kavramlar katılımcıların belirli bir dünya görüşüne sahip ve özellikle de kadın sorunları konusunda ilgili olduklarını göstermektedir. Yine “tarihe malolmuş ve öncü kadın” örnekleri de bu bulguyu güçlendirmektedir. Örnek olarak gösterilen kadınların önemli bir kısmı kadın özgürlük ve eşitlik mücadelesinde tarihsel rolleri genel kabul görmüş kadınlar olmakla birlikte Leyla Zana, Figen Yüksekdağ ve Sebahat Tuncel isimleri HDP ve Kürt siyasal hareketinin son dönem öne çıkan isimleri olarak dikkat çekmektedir.

3.3. Katılımcıların HDP Çalışmalarını Nasıl Tarif Ettikleri, Olumlu Buldukları ya da Eleştirdikleri Politikaların Neler Olduğuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların “HDP çalışmalarına katılma nedeniniz nedir? Önem sırasına göre açıklar mısınız (Kimlik, emek, özgürlük, dayanışma vb.)?” sorusuna verdikleri cevaplarda önem sırası değişmekle birlikte dayanışma, kimlik, kadın, emek, barış, özgürlük kavramları ortak payda olarak görülmektedir. Kürt

halkı ile dayanışma ve HDP’de birliktelik düşüncesi aşağıdaki örnek cevaplarda olduğu gibi ön plana çıkmaktadır:

- Türkiye’de demokrasi ve özgürlükler açısından dönüşümün ancak Kürt halkı ile batının ezilenlerinin isyanının, taleplerinin birleşmesiyle mümkün olacağına inanıyorum. Bu nedenle Kürt demokratik siyaseti ile Türkiyeli sosyalistlerin omurgasını oluşturduğu; kadın, emek, ekoloji, inanç ve kimlik mücadelelerinin bir arada yürütüldüğü HDP projesi, benim hayalimdeki halk iktidarının taşlarını döşemeye aday bir siyasi projedir.
- Dayanışma, enternasyonalist bir sosyalist olarak ezilen ulusun devrimcileri ve halkı ile stratejik ittifak ve birleşik bir mücadeleyi birlikte yürütmek gerektiğine inanıyorum.
- ... Ulusal, sınıfsal ve cinsel temel çelişkilerin çözümü için öngörülmuş bütün programların, yürütülmüş mücadelelerin, ödenmiş bedellerin keşilmesi olduğu gibi bundan sonrasının birleşik hareketin siyasi örgütlenmesidir. Bu partiye katılma gerekçem de böyle bir içeriğe denk düşmektedir.

“HDP ile nasıl ilişki kurdunuz? Siyasal parti veya kurumsal ilişki ile mi, bireysel karar ile mi?” sorusuna ise bireysel ve siyasal parti vasıtasıyla ilişki kurduğunu belirtenler dışında aşağıdaki cevaplar verilmiştir.

- Bileşen olarak ilişkim olmasına rağmen, en başta, yerelde, BDP tarafından belediye başkan adayı olarak önerilmemle resmi olarak HDP’li oldum
- HDP’de birlik süreci aslında siyasal mücadele yaptığım sürece stratejik ittifak olarak gördüğümüz Kürt Özgürlük Mücadelesi ile beraber olduğumuz çokça alan vardı. Gerek seçim dönemlerinde gerekse mücadele alanlarında ortaklaşıyorduk. Siyasetin keskinleştiği kutuplaşmanın hat safhada olduğu bir süreçte bir birliğe ihtiyaç kaçınılmazdı. Ben parti ile bu sürece dahil oldum ve HDP kurucusuyum.

Katılımcılara yöneltilen “HDP’nin kadın politikalarını genel hatları ile özetleyebilir misiniz? Nasıl tanımlıyorsunuz? Önemli ve eksik gördüğünüz noktalar nelerdir?” sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiştir:

- HDP Türkiye ve belki de dünyada eşine nadir rastlanabilecek bir partidir. Kadınlar tarihinde ilk kez bu kadar yüksek oranda siyasi temsiliyet gücüne ulaşmış, karar mekanizmalarında öncü güç olmuştur. Geleneksel kadın rolleri aşarak, siyasi, sosyal ve yaşamın her alanında kadının sözü belirleyici olmuştur. Bilinçlenen ve örgütlenen kadın gerçekliği kendini yaşamsallaştırmıştır. Ancak hala yeterli değildir. Uzun soluklu bir mücadele süreci biz kadınları beklemektedir. Salt örgütlü değil toplumun tüm kesimlerinde yer alan kadınlara ulaşmak esas hedeftir, siyasi çalışmalar ile sınırlandırılan kadın örgütlenmesi bir noktada eksik kalacaktır. Evinde oturan kadın da, çalışan kadın da siyasi aktör olan kadının bilinci ile hareket edebilmelidir ancak bu şekilde kadın yaşam alanlarına etki edebilir, evini, ailesini, çalışma alanını, toplumu, sistemi ve dünyayı dönüştürebilir.
- Kadın partisi olması, eş başkanlık sistemi, kadın kararlarını kadınların kendileri alması kadınların öz örgütlenme anlayışının yaratılması ve parti içinde kabul görmesi çok önemli konular. Yaşadığımız en büyük eksikliklerden biri yerellerde kadın meclislerinin oluşmaması. Bu durumda kadınların sayısını ve kimliklerini artıramamamız gibi bir soruna yol açıyor, bunun sonucu olarakta tabanımızın çoğunluğu TJA’lı olduğu için kadın çalışmalarımızın TJA ekseninde ilerlemesine yol açıyor. HDP kadın ile TJA aynı taban olunca çalışmalar çakışıyor kadınlar çift hukuku olan çalışmada daha çok emek harcamak zorunda kalıyor ve çoğunlukla HDP kadın çalışması geride kalıyor.
- HDP, Kürt kadın hareketinin kazanımlarını, kendi bünyesinde devam ettirmektedir, ayrıca feminist ve sosyalist kadın hareketinin sözünü de barındırmaktadır. Program, tüzük açısından kadın politikası başarılıdır. Pratikte Eşit temsilde inatçılığını sürdürmesi değerlidir. Ama kadın

mücadelesi en yakınındaki ile mücadele etmeni gerektirdiğinden parti hayatı her zaman program ve tüzüğe uydurulamıyor.

- Siyasette kadın için en az eşit temsil ilkesi ve eşbaşkanlık tanımlamasını hem demokrasi mücadelesi hem de kadın mücadelesi açısından çok önemli görüyorum. Kadının siyasi hayatta temsili konusunda oldukça ön açıcı bir ilke. Ayrıca kadın örgütlenmesinin özgün ve özerk yapılanması ve kadın organlarında alınan kararın eşdeğer karma organ için değerlendirmeye tabi tutulmadan direk kabul edilmesi kadının sözünün ve iradesinin tanınması anlamında önemli bir kazanım. Bu şekilde kadınlar kendileriyle ilgili kararlarda tek söz sahibi oluyor ve parti hukuku bunu erkeklere karşı güvence altına alıyor. ... Kadın meclisi emek, beden, kimlik üçlemesinde kadına dönük her tür ayrımcılığa karşı mücadele etmekte, barışın inşası konusunu öncelikli bir görev olarak önüne koymaktadır.
- Önemli gördüklerim, kadınların özgün ve özerk örgütlenmesi, Parlamento Kadın Grubu, Eşbaşkanlık sistemi, Kadın Meclisi, seküler kadın politikası yapması. Aynı zamanda kadına yönelik şiddet ve kadın emek sömürüsüne itirazı ve bunlarla mücadelesi...
- HDK'nın ardından kurulan HDP uzun bir süre çalışma yöntemini belirlerken bir kargaşa içinde çeşitli tartışmalar yürütmek durumunda kaldı. HDK ile mi HDP ile mi kadın çalışmaları yapacağı konusunda kafa karışıklığı yaşadıktan sonra HDP kadın meclisleri olması konusunda karar verdi. Hem zaman kaybı hem de geç kalması nedeniyle üstelik mücadelenin keskinleştiği dönemde zorlandığı doğrudur. Bunun yanında çok bileşenli oluşu nedeniyle zaten zor olan işi daha da zorlaşmış oldu.
- HDP kadın meclisleri olarak kadın faaliyeti sürdürmekte. Kadınlar parti içindeki erkek egemenliğine ve parti dışında diğer kadınlarla dayanışma içinde erkek egemenliğine ve patriyarkal kapitalizme karşı mücadele yürütmekte. Eş başkanlık sistemi ve eşit temsiliyeti olan, kendisi ve başkaları tarafından kadın partisi olarak görülmekte. Bileşenli

birleşik çatı partisi olma hali çoklu kadın yapılarından kaynaklı çalışma sistematığı zaman zaman aksıyor gibi olsa da, ülke gündemine kadınlar lehine çok şey kattığını düşünüyorum. Ülke tarihinde ilkler HDP ile yaşandı diyebilirim. Mecliste kadın sayısı arttı, seçimlerde fermuar sistemi ile kadınların seçilemeyecek yerlerden aday gösterilmesinin önü kesildi. ...

- HDP'nin genel örgütlenme modeli ve kadın örgütlenme modeli Meclislerdir. Kitlelerin siyasi parti organlarında en kolay, hızlı ve doğrudan yer almasını sağlayan meclis örgütlenme modelidir. Demokratik siyaset alanında kitlelerin öncü kadrolarla doğrudan katılımına da çok uygundur. Yerel, güncel ve hızlı siyaset üretmenin elverişli organlarıdır. Eşbaşkanlık ile eş yaşamı ve kadınların eşit temsiliyle siyasete katılımını kolaylaştırdığı gibi, çoğulculuğun güvencesini verebilmektedir. Egemen erkek ve gerici siyaset aygıtların bürokratik ve tekçi yapısına karşın; ezilen, azınlık olarak dışlanan herkesi, her kesimi kapsamaya uygundur. Eksik gördüklerim modelin kendisinde değil modelin yeterince uygulanamamasında; çoğulculuğu gerçekleştiremeyen, kitle demokrasini geliştiremeyen eski akıl ve kadroların darlığındadır.

Katılımcılara yöneltilen "HDP'nin şu anki genel ve özel olarak da kadın örgütlenme modeli ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Önemli ve eksik gördünüz noktalar nelerdir?" sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiştir

- HDP de kadın meclislerinin oluşturulması biz kadınlar için çok önemlidir. Türkiye siyasetinde kadın kolları ile başlayan kadın mücadelesi bu gün meclisleşme aşamasına evrilmiştir. ...

Eksik görülen yanlar;

- HDP'nin örgütleneme modelinde genel olarak sorun yok, kâğıt üstünde tabii. Uygulamaya geçince ise gitgide merkezileşme ve hiyerarşik bir yapılanmaya gittiğimiz görülüyor. Yereller inisiyatif almak yerine merkezden gelen kararları bekliyorlar ki buna aslında merkez alıştırıldı

ve sonuç olarak genelgelerle yürüyen bir hukukumuz oluştu. Genelge gelmeden bazen harekete bile geçmiyoruz. Yerel ayaklarımızı iyi oluşturup güçlendiremedik. Hem genel hem kadın çalışmalarında dayanışma ağımız çok zayıf. Parti içinde daha birbirimizin hayatına bile değmeden sorunlarımızı çözmeden toplumsal sorunları çözmeye aday oluyoruz. Ama toplumla temasımız çoğu zaman toplantı, basın açıklaması ve miting düzeyinde kalıyor. Kadın örgütlenme modeli doğru bir şekilde ilerliyor ama eksik ilerliyor. ...

- Modelden ziyade pratikte sorunlar olduğunu düşünüyorum, özellikle hayata geçmesi sırasında gerek parti içi, gerek parti dışı engellemeler gibi...
- Kağıt üstünde ideal bir örgütlenme olarak görüyorum. Ama az sayıda kadının hem karma hem kadın alanında çalışarak haksızlığa uğradığını düşünüyorum. Her kadın, kadın çalışması yapmak zorunda olmamalı.
- Modelde bir eksiklik görmüyorum eksik olan bu modelin pratikte inşa edilmesinde yaşanıyor. Hem genel politikada kadın sözünün geri düşmemesi ve hem de özgün konularda kendi kararını verip kendi mücadelesini örgütleme ihtiyacı partinin kadın kadroları tarafından oldukça zorlayıcı görevlere dönüşüyor. Karma yapıda da emek yoğun işler kadınlar tarafından gerçekleştiriliyor, erkekler söz söyleme, vitrine çıkma işlerini gerçekleştiriyor. Gündelik hayatın da kadının omuzlarına çifte yük yüklediğini göz önüne aldığımızda bu durum kadınlar açısından sürdürülebilirliği zor bir duruma dönüşüyor. Özellikle yerelerde siyasete daha az sayıda kadının katılım sağlayabildiğini ve bu kadınların buldukları yerdeki erkekler tarafından hem emek yoğun işlere sevk edilip hem de itibar gösterilmediğini düşündüğümüzde modelin tek başına yeterli olmadığı bir gerçeklikle çevrili buluyoruz kadın arkadaşlarımızı.
- Örgütlenme modelinden öte, bir örgütlenme faaliyeti de olan kadın toplantılarının karma toplantılar gibi bürokratik ve hiyerarşik olmasının-

dan rahatsızım. Kadınlar kadınca yöntemlerle yatay bir toplantı ve örgütlenme modelini kurmalı. Bununla birlikte kadınlarla siyaset tartışılacağı ve siyaset üretileceği yoğun program ve atölyeler yapılmalı. İdeolojik ve siyasi açıdan sadece ceptekini yiyoruz, çoğu kadın üye ve yöneticimiz ne programı ne de perspektifimizi biliyor. Öte yandan partide var olan veya üretilen siyaset, yüksek pencerede kalıyor. Yereli, özerkliği, yatay örgütlenmeyi bilen veya bunlara istek duyan kadınlara erişim ya da kadınların bu siyasete erişimi mümkün olmuyor.

- Mahalle yapılarını kuramadan sadece merkezi ve bürokratik kadın yapıları ile genişlemesi yaygınlaşması ve örgütlenmesi zorlaşıyor. Üstelik çok bileşenli olması ve içindeki örgütlerin önceliğinin farklı oluşu tartışma süreçlerini uzatıp karar almasını geciktiriyor
- Meclislerin mahallelere kadar yayılması, kadınlarla birlikte siyaset yapmanın en emin yoludur, bu noktada daha büyük çaba ister.

Katılımcılara yöneltilen **“Partinin çok bileşenli olmasından dolayı yaşadığınız sıkıntılar var mı, nelerdir?”** sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiş:

- Partinin sözünün çeşitlenmesine renklilik ve zenginlik, olumsuz yanı ise bazı bileşenlerin zaman zaman kendi örgütlenmelerini parti faaliyetlerinin önüne koymaları.
- ... en önemlisi ortak bir dil yakalamak noktasında zorluklar olabiliyor. Ancak bu kadar farklılığın bir arada olabilmek için bu denli mücadele etmesi yaşanan ya da olası yaşanabilecek tüm olumsuzlukları yok ediyor.
- Her partinin geldiği politik hattan gelen alışkanlıkları ve bu alışkanlıklar doğrultusunda HDP'nin çalışmalarını yürütme çabaları olabiliyor. Merkezi düzeyde bileşenlerin bu yönlü bir baskısı olmasa da yerelerde çalışma yürüten arkadaşların bireysel dayatması olabiliyor. En baskın olan harekete benzeyerek sorunları aşma yoluna gidiyorlar.

- Vardır, çok doğal buluyorum, tersi mümkün değildir. Karar alma aşamasında öncelikler farklı olabiliyor, dil ve yaşam pratiğinin farklılığı kimi yerelerde çok büyük oluyor, beraber çalışmada zorlanma olabiliyor.
- Parti bileşenlerinden Kürt demokratik hareketi ile diğer bileşenler arasındaki asimetrik konum, eşit ilişki kurulması ve Türkiye sahasının tamamında yaşanan sorun ve çelişkilerin dengeli şekilde gündem yapılabilmesinde eksikliklere yol açıyor.
- Genç, birey ve kadın olmamdan kaynaklı karşımda, bir bileşenden gelen, yaşlı ve örgütlü bir erkek oturduğunda zayıf kalabiliyorum ancak bu zayıflığı önleyecek herhangi bir mekanizma yok. Bileşenler daha çok erkek ve yaşlı temsilci gönderiyorlar ve kadın bireyler bu zatların karşısında karar alma mekanizmalarında ve organlarda güçsüz kalabiliyor.
- Maksatlı sıkıntılar değil, bu sıkıntılar ilçelerde yada mahalleler de yani yerele indiğinde daha sık görülebiliyor. Örneğin, görevlendirilecek PM, MYK yada il yöneticisi yurtsever hareketten (BDP kökenli) olması genellikle tercih edilen bir durum olabiliyor. ...
- Çok bileşenli olmak sıkıntı değil, partinin zenginliğinin, toplumsal kabul görmesinin kaynağıdır. Buradan bakınca sıkıntıları başka yerde armalıyız. Mesela, farklı örgüt yapılarından gelirse de HDP bileşik yeni bir kimlik/partidir. ...

Katılımcılara yöneltilen “**HDP’nin LGBTİ politikalarına dair önemli ve ya eksik gördüğünüz noktalar nelerdir?**” sorusuna verilen cevaplarda genelde eksik görülen yanları olduğu ifade edilmiştir.

- LGBTİ çizgisi, HDP’nin başarılarından biridir, topluma bu noktada ayna tutmuştur, etkisi de sarsıcı olmuştur.
- Partimizin içinde de dönem dönem öne çıkan muhafazakâr politikaların LGBTİ kavramını farklılıklar kavramının içinde eritmeye çalışmak, milletvekili adaylığı sürecinde LGBTİ aday göstermemek. (1 Kasım 2016 Seçimleri)

- LGBTİ toplumda var olan bir gerçeklik ve mutlaka dokunulması gerekir. Bunu HDP ile sınırlandırmamak ile birlikte sunu belirtebilirim ki türkiye gerçekliğinde gündemleştirmek ve dokunmak için henüz çok erken. düşünsel anlamda toplumun daha da olgunlaşması gerekir.
- LGBTİ maalesef hızlıca görmezden gelinen bir konu haline geldi. Toplumda karşılık bulmak ve muhafazakar kesimin desteğini alma çabası LGBTİ çalışmalarını arka plana atma ve zamanla sadece kağıt üzerinde kalmasına doğru gitti. En kötüsü de gitgide bu konunun tabu haline gelmesi ve çalışma yapmak isteyenlerin de önlerinin kesilmesine neden oldu.
- HDP yola çıkarken sahip olduğu LGBTİ perspektifini ve dolayısıyla LGBTİ bireyleri kaybetmiştir. Kürt gençlik hareketinin bu alandaki muhafazakârlığı partiyi eksikliğe düşürmüştür.
- Parti programında yer alan LGBTİ bireylerin hakları ve uğradıkları ayrımcılık konusunda etkin bir mücadele hattı oluşturulmuş değil. Genel ilkelerimiz dolayısıyla bu konunun görmezden gelinmesi sözkonusu olmasa da derinleşmeme geri durma sözkonusu. Bu durum yerellere gittikçe daha fazla böyle oluyor. Özellikle daha muhafazakar yerlerde.
- Her açıdan eksik, hatta hiç yok. LGBTİ politikası yapmıyor, eskiden yapıyordu.
- HDP’de başlangıçta LBGTİ politikaları ile ilgili önemli adımlar atılmış ama gerek seçim takvime takılmak zorunda kalındığı için gerekse çok bileşenli olmasından kaynaklı çeşitli sorunlar yaşanması nedeniyle bir daralma olduğu bilinmekte. ...

Katılımcılara yöneltilen “HDP’nin söylem ve uygulamaları arasında fark var mı, örneklendirebilir misiniz? Varsa bu fark nasıl oluşmaktadır?” sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiştir:

- Hayır bir fark yok. Görebildiğim kadarıyla parti ilkelerimiz doğrultusunda tüm konulara hassasiyetle yaklaşıyoruz.

- Programımız da olan bazı şeyleri görmezlikten gelmek LGBTİ hakları konusu bunlardan biri. Kararların alınış biçimi zaman zaman demokratik olmayabiliyor. Dışarıda demokratik bir görüntü verirken kendi içimizde demokratik usullere uymayan yöntemlerle iş yapmak, karar almak gibi. Yatay örgütlenme modelimizin pratikte hızla dikey modele kayması gibi, hiyerarşik bir yapının yer edinmesi ve özellikle eş başkanlık sisteminde kadınların pozisyonun bazen bilerek bazen bilmeden boşa düşürülmesi gibi.
- Program ve Tüzükte önümüze koyduklarımızı pratikte her yerde uygulayamıyoruz. Yeni bir parti HDP merkezi söylemi tüm yerelerde benimsenmiş değildir. Daha önceki partilerin pratiklerini sürdürmekte inatçı olan partililer mevcuttur toplantı yapma biçimi ve raporlama gibi.
- Eş başkanlık ve eşit temsiliyet, tüm dünyada kadınların genel durumuna benzer sorunlardan dolayı uygulamakta zorluk çekilmektedir. Maddi meseleler ve ailevi sorumluluklar ve her yerelde bunu kolaylaştıracak mekanizmalar kurulamamaktadır. Erkekler de bu konuda çok hevesli değildir.
- Zaman zaman siyasetin genel çıkarları kadın temsiliinde zafiyet ortaya çıkarıyor. Yine genel politikada asimetrik konumlanış, Kürt sorunu başlığındaki konuların parti politikalarında öne çıkmasını, emek, ekoloji, LGBTİ, mülteciler gibi başlıkların etkin bir yer edinmemesi sonucunu doğuruyor.
- İlkeleri ve programı iyi bir zemin oluşturmakla birlikte pratikte çok fazla sıkıntı var. HDP'nin yapısını bir ittifaklar partisi olduğunu ve bir diğerine saygıyı çok fazla içselleştiremiyorlar. Kadına yönelik suçlarda disiplin kurulunu işletmek yerine hangi bileşenle ilgiliyse o bileşenin kadın örgütüne şikayet ediliyor ve o kadın yapısının çözmesi bekleniyor. Bu beni çok endişelendiriyor çünkü benim HDP'den başka bir partim yok. Dolayısıyla HDP'nin kendi organ ve kurumlarını daha çok işletmesi ve kurumsallaşması gerekiyor. Bu şekilde çoklu hukuk oluyor yoldaşlar arasında bu partinin devamlılığı için tehlikelidir.

- Söylem ve eylem uyumsuzlukları siyasal mücadele içinde ne yazık ki her zaman yenileniyor ama eğer bir ülkede her şeyin çivisi çıkmış dediğiniz durum varsa, o zaman daha şiddetli yaşanıyor. Mesela demokratik işlerlik esasını uygularken faşist rejim ağır saldırılarıyla sizi merkeziyetçiliğe zorluyor ya da devletin bütün politikaları Kürt sorununun çözümsüzlüğüne endeksliken siz emek-kimlik siyasetinin doğru ilişkisini kuramıyorsunuz, çubuğun ucu doğallıkla zulmün en şiddetli olduğu noktaya eğiliyor. Sünni İslam siyasetiyle bütün inançlara saldıran bir iktidarın baskısı altında inanç özgürlüğünü, bütün farklılıklara kadar çeken siyaset yapamayabiliyorsunuz. Bu dediklerim, Türkiye Kürdistan'da siyasetin genel paradigması neredeyse hem de yüzyıldır. Bir de durumu tam olarak kavrayan ve siyaset çizgisine egemen olan mekanizmalar işleyemediğinde işte o zaman felaketler yaşıyorsunuz. HDP'nin söz ve eylem sıkıntılarının önemli bölümü buradan kaynaklanmaktadır. Öte yandan Kürt ile Türkü, Lazı Çerkezi... birleştiren bir parti her ileri atılımda ağır saldırılara uğruyor ve halklar, inançlar, ezilen kesimler arasında kurduğunuz köprü yeniden yeniden dinamitleniyor. Irkçılık, şovenizm, cinsiyetçilikle kol kola olunca sizin işiniz de zorlaşıyor. HDP'nin yetmezliklerini ağırlaştırıyor. 7 Haziran'dan sonra yaşanan sürecimizin bir çehresi de böyle okunabilmeli.

Bu cevaplar göstermektedir ki...

1. HDP Kürt halkı ile dayanışma ve kadın, emek, kimlik, inanç mücadelelerinin bir arada verildiği bir hareket olarak tarif edilmektedir.
2. BDP'nin HDP'nin oluşumu sürecindeki etkisi ve aralarındaki bağ bir kez daha görülmektedir.
3. HDP'deki eşit temsiliyet, eşbaşkanlık sistemi ve parlamento kadın grubu Türkiye tarihi açısından eşine rastlanılmayan kazanımlar olarak görülmektedir. Kadın çalışmalarının siyasi çalışmalar ile sınırlı kalması ve yerelerde yeterince örgütlenememe eksiklikler olarak değerlendirilmiştir.

4. HDP'nin örgütlenme modelinin ideal olduğu fakat kadın sayısının azlığı ve kadınların hem karma alanlarda hem de özgün alanlarda çalışmasının sonucu olarak fazla iş yüklerinin bulunması, modelin pratiğe yansımalarını etkilediği görülmüştür.
5. HDP'nin başta fark yaratan LGBTİ bireylere yönelik politikaları eskkiye göre azalma hatta yok olma düzeyine gelmiştir.
6. Kürt sorunu ve geldiği aşama HDP'nin kaçınılmaz bir şekilde sorunun çözümüne odaklanmasını sağlamaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak söylem ve eylem arasında fark oluşabilmektedir.

3.4. Katılımcıların HDP İçerisinde “Kadın” Olarak Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen “Partide kadın olmaktan dolayı yaşadığınız sıkıntılar var mı, neler?” sorusuna genelde bir sorun ya da olumsuz durum ile karşılaşılmadığı cevapları verilmiştir. Farklı cevaplardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- Benim yok, ama başkalarının çok fazla olduğunu görüyorum. Benim olmamasının nedeni, maalesef sınıf ayrımcılığıdır.
- Politik bir özne olma iddiasındaki bir kadının kendi örgütünde yaşadığı türden bütün sorunları yaşıyorum. HDP kadın özgürlüğünü ve örgütlülüğünü politik perspektif olarak en öne koyan bir parti ama bunun pratiğe tercümesi konusunda alınması gereken çok fazla yol var.
- Tipim şehirli beyaz Türk kadını gösterdiği için sözlerimin ve düşüncelerimin yer yer dikkate alınmadığını görüyorum. Aynı zamanda partide kadın kimliğime bir saldırı ya da taciz oluşursa adil bir süreç işleyeceğinden kuşkuluyum. Basın Komisyonu'nda genelden sorumlu arkadaşımız “kelli felli” deneyimli ve maddi olanaklara sahip olduğu için kadın basın sorumlusu olarak sıkıntı çekebiliyorum. Zaten genellikle bu insanlar kadınlara ya da gençlere yer açmıyor bu komisyonlarda. Diplomasi Komisyonu'nda da aynı sıkıntıyı yaşadım.

- Erkeklerin cinsiyetçi ve eril saymadığı, ya da doğal gördüğü, çokça saymak istemediği, eril ve cinsiyetçi durumlarla karşılaşyoruz. Bazen başka bir kadına yapıldığında da hissetmek mümkün. uyarılarımızı yapmaktayız. Kendimin yaşadığı bir sıkıntı yok.
- Kişisel olarak kayda değer bir sorun yaşamadım ama parti hayatını, kadınların yaşadığı büyük güçlükleri, sorunların varlığını biliyorum. Toplumsal cinsiyet atölyeleri yaptığım ve geçen dönem Merkez Disiplin Kurulunda çalıştığım için tanıyorum.

Sadece bağımsız bireylere yöneltilen **“Partide bağımsız birey olmaktan dolayı yaşadığınız sıkıntılar var mı, neler?”** sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiş:

- Bunu bireylerin temsiliyetindeki zaafılara tanıklığımla ifade edebiliyorum. Ancak sadece bu değil, bileşen partilerden gelenler de yaşayabiliyor. Sonuçta yönetme tarzı ve yönetici kalıplarında sorunlar aşılmış değil. Genel bir özelliktir yöneticiler kolay yönetileceklere odaklanırlar. ...
- Bir yerelde hangi bileşen örgütlüyse o bileşen kendi ilişkilerini ve kendi siyasetini dayatabiliyor. Ayrıca parti hazine yardımı almadan önce parti toplantılarına katılmak üzere Ankara’ya gitmenin maddi açıdan maliyetini karşılamak çok zordu benim için. Bileşen partiler kendi temsilcilerinin yol ücretlerini karşılarken biz bağımsız bireylerin bunu yapma şansı olmuyordu. Bu durum da zengin, yaşlı bağımsız birey erkeklerin siyaset yapmasını, kadınların iş, güç ve ekonomik sebeplerle siyasetten düşmesine sebep oluyordu.
- Bireylerin arkasında bileşenler gibi örgütlü yapılar olmadığı için uygulamada doğan eşitsizlikler...
- Herhangi bir sorun yaşamıyorum.

3.5. Katılımcıların Kadın Haklarının Kazanılması-Geliştirilmesi Açısından Yapılması Gerekenler Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen “Kadın haklarının kazanılması-geliştirilmesi açısından yapılması gerekenler -HDP ve genel kadın hareketleri açısından- nelerdir?” sorusuna aşağıdaki örneklerle cevap verilmiş:

- Örgütlenme çalışmaları sırasında çocukların bakımının parti eliyle kotarılmasını sağlamak....
- Partimizde çalışanlar çoğunlukla orta sınıf esnaf erkekler oluyor. Oysa kadınlar politika yapmak istiyorlarsa çoğu zaman bir erkekten destek almak zorunda kalıyorlar (baba, eş, sevgili, kardeş). Kadın kurumlarının birbiriyle dayanışma ağı var ama çok zayıf kalıyor. Ortak politika üretemiyoruz. Her kadın grubu/kurumu kendi politikaları doğrultusunda hareket ediyor aslında ortaklaşma halleri oluyor ama yetersiz kalıyor. Kendi doğrularının en doğru olduğunu düşünme halleri erkek halleridir. Kadın hareketleri de zaman zaman bu hatayı yapabiliyor. Ama yine de bu durumu en kolay kıracak olan kadın dayanışma bilinci hızla gelişiyor.
- Her şeyden önce HDP'nin Kürt kadın hareketinin ve feminist hareketin yıllardırilmekilmek verdiği mücadele dolu bir yoldur. Engelleri tek tek, sabırla aşmak zordur ama başka yolu da yoktur. Partili kadınları HDP'nin kadın siyasetine ikna etmek gerekir onları kuvvetlendirmek gerekir. Bu da maddi ve manevi olarak yapılmalıdır. Yerel örgütlerin kadınlara maddi destek sağlaması, erkek ve kadınlara beraber eğitim verilmesi, HDP'nin diğer kadın örgütleri ile beraber mücadele etmesi, bunun için bu alanda çalışacak kadınların dil birliği yapabilmesi, önceliklerini kadından yana koymaları gerekir ki bu HDP'li kadınlarda her zaman bulunmamaktadır.

- Öncelikle kadın mücadeleleri arasında kalıcı bir dayanışma ve işbirliği zemini inşa edilmeli, iktidarın kadın kazanımlarına dönük saldırılarına karşı ortak bir mücadele hattını eylem birliğini aşan bir birliktelik seviyesinden kurmak gerekir. Savunmacı hattın ötesine geçen bir politik eylem ve davranış çizgisine ihtiyaç var. Kadınlar için dayanışmacı kömünal bir yaşamı inşa edecek bir çizgi... Böylece sosyal yardımların dağıtılması ve istihdam alanları yaratılması gibi konuların AKP için rıza üretme ve oya çevirme alanları olarak kullanmasının önüne geçmek mümkün olacaktır. Hala yoksul kadınlar AKP için önemli bir oy potansiyeli. HDP açısından ve kadın özgürlüğünü hedefleyen tüm kadın kurumları açısından bu meselenin önemli olduğunu düşünüyorum.
- Daha çok dayanışmak ve birlik olmak. Yaşlı feminist kadınların tartışmaları, SKM ile veya kendi aralarındaki tarihi hesaplaşmaları buna engel oluyor. Aynı zamanda Kürt Kadın Hareketi'nin hegemonik ağırlığı da yer yer birleşmelerin önünde engel olabiliyor. Her zaman değil, bazen işe de yarıyor.
- Kadın Meclisleri, eşbaşkanlık, eş sözcülük, yeni yaşam, eş yaşam, kadın devrimi, kadın beyanı esastır, kadın akli ve kadın iradesi güçlü kavramlar ve güçlü pratikler. ... Türkiye ve Kürdistan'da pek çok siyasi özne kendini buna göre yeniden konumlandırmaya çalışıyor. ... HDP ve diğer bütün kadın örgütlenmelerinin bunları kuşamırsa eğer çok büyük güç haline geleceğini düşünüyorum. Kadın hareketinin ortak akıl ve irade merkezine, çeşitliliğini daraltmadan ve rol farklarını karartmadan ihtiyacına doğru yol alması mümkün. Milyonlarca kadının kendi sorun ve talepleriyle mücadelede yer alabileceği hem sağlam hem esnek cephesel birliklere daha çok ihtiyaç var ve Hayır Diyen Kadınlar gibi örnekler bunun nasılda yaşamsal ve mümkün olduğunu gösterdi. Daha az ben, daha çok biz; daha az dar kadroculuk daha fazla kitlesel modeller. Feminist, sosyalist, demokrat, Kürt yurtsever, müslüman, alevi ve daha çok kadın kimliği bir araya gelmeli...

Bu cevaplar ışığında:

1. Hem HDP içinde hem de HDP’li olmayan kadınların ekonomik sorunlarının varlığı tespit edilmiş ve bu sorunların çözümü noktasında atılacak adımların aynı zamanda bir örgütlenme pratiği olacağı düşünülmektedir.
2. HDP’nin farklı düşüncelerin ve farklı bileşenlerin bir araya gelerek oluşması ve bu farklılıklar arasında zaman zaman yaşanan tartışmaların kadın dayanışması önünde engel olduğu açığa çıkmıştır.
3. HDP Kadın Meclisleri kazanımlarının (eş başkanlık, eş sözcülük, eş yaşam, kadın beyanının esas olması) yaygınlaşması, diğer kadın kurumlarında da bu kazanımları sahiplenmesi Türkiyede’ki kadınlar arasında sağlam bir birliktelik sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın son bölümünde konu ile ilgili oluşmuş literatür ve teorik geliştirmeler ışığında günümüz Türkiye'sinde HDP ve kadın konulu araştırmanın gösterdiği sonuçlar özetlenmeye çalışılacaktır.

Kapsamı çok genişletilebilecek böyle bir konu, araştırmacı tarafından özellikle "kadın çalışmaları" içerisinde faaliyet gösteren; kadının özgürlüğü ve eşitliği sorununu dünya görüşleri, siyasal tutumları içerisinde öncelikli hale getirdikleri görüşme sorularına verdikleri cevaplarda da görülen "kadınlar" özelinde incelenmiştir.

Parti politika ve faaliyetlerinde genel bir sorun olarak kadın sorunları ile ilgilenen kişiler veya özel olarak "kadın sorunları" konusunda çalışmalar yapan "erkek"ler de çalışma kapsamı dışında tutulmuş; siyasal faaliyetleri belirleyici ve politika üreten kadınların görüşleri değerlendirilmiştir.

Kuşkusuz ki siyasal partiler toplumsal ve idari alanda yaşanan ve yaşanabilecek sorunlara çözüm üretme iddiası ile siyaset sahnesine çıkarlar. Genel hedef ve iddia meşru iktidar ya da iktidar ortağı olmak ve sorun olarak görülen konuları bu şekilde çözmek ise de; siyasal faaliyet yürütme sürecinin kendisi de tespit edilen sorunların çözüm sürecine katılmak demektir.

Siyasal partilerin örgütlenme ve politika yapma biçimlerinden toplumsal sorunlara yaklaşımları ve gelecek için öngördükleri çözüm modelleri hakkında fikir sahibi olmak mümkündür.

Bu çerçeveden bakıldığında kadın hakları, eşitliği ve özgürlüğü konusunda ciddi bir iddiası ve diğer siyasal partilerden farklı bir örgütlenme modeli olan HDP'nin bir fenomen olarak incelenmesi önemlidir.

Araştırma süreci ve çalışmanın bütünü göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan sonuçlar aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

“Kadın” üst başlığı ile yapılan literatür taraması bize göstermiştir ki kadın hakları meselesinin bu gün ulaştığı düzeye gelmesi kolay olmamıştır. Erkek ege-men dünyada, kadının hakça eşitliği fikrinin yerleştirilmesi ve bu gün ulaştığı teo-rik alt yapı ve mücadele birikimine ulaşması zorlu bir süreç sonucunda olmuştur. Kadın haklarının yasalar, toplumsal yaşam, gündelik dil gibi alanlarda gözle görü-lür ilerleme kaydetmesi daha geriden gecikmeli olarak devam etmektedir.

Onlarca yıllık çaba olmasına rağmen öyle görülmektedir ki Türkiye’de - muhafazakârlaşma eğiliminin güçlendiği de dikkate alındığında- ataerkil “kadın” “erkek” tanımları kadın aleyhine bir süre daha devam edecektir. Siyasette kadın temsilinin hala sembolik olarak kaldığı ve hatta hakim siyasal tavır olarak böyle olmasının gerektiği açık ya da örtük biçimde topluma empoze edilmeye devam edilmekte olduğu görülmektedir. Türkiye’de birçok sosyal örgütlenme alanında olduğu gibi siyasal partiler içerisinde de kadın örgütlenme düzeyinin aşağı seviye-lerde olduğu, kadın haklarının geliştirilmesi konusundaki etkinliklerinin son dere-ce sınırlı olduğu açıkken, üzerinde araştırma yaptığımız kadın meclislerinin nispe-ten ileri bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Oluşturulan program, örgütlenme modeli ve kullanılan dil göstermektedir ki kadın özgürlüğü sorunu çok büyük ve geneli ilgilendiriyor olsa da siyasal partiler içerisinde bu konuda fark yaratmak mümkündür.

Üzerinde araştırma yaptığımız kadın meclisleri içerisindeki kadınların aşağıda özetlediğimiz görüşleri de bu tezimizi desteklemektedir. Araştırma bulguları bize göstermiştir ki; HDP kadın meclisinde görev alan kadınların çok önemli bir kısmının eğitim düzeyi yüksektir ve sorunun toplumsal cinsiyet-feminizm eksenli literatürüne yabancı değillerdir. Çalışmaya katılan kadınların büyük bir kısmı ka-dının özgürlük ve eşitlik sorunu konusunda hassas ve farkındalıkları yüksektir ayrıca toplumsal sorunların çözümü konusunda kadın özgürlüğü ve eşitliği soru-nunun öncelikli olduğu noktasında ortak görüşe sahiptirler. Toplumun genelinde

dilin “erkek” yapısı ortak eleştiri konusudur. Yine uygulama alanında sorunlar olduğu ifade ediliyor olsa da oluşturulan kadın örgütlenme modelinin örnek bir model olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

HDP'nin ve kadın meclislerinin farklı parti, örgüt ve bireylerden oluşmasının kimi sorunlara yol açtığı kabul edilmekte birlikte, geleceğe dönük ortak mücadele ve dayanışma tecrübesi kazandırması önemli bir kazanım olarak ifade edilmektedir. Röportaj yapılan kadınların görüşlerinin birçok konuda örtüşüyor olması da bu iddiayı desteklemektedir. Ayrıca araştırmaya katılan kadınların geleceğe dönük öngörülere sahip olduğu ve gelecekteki mücadele ve örgütlenme pratikleri konusunda önemli bir deneyim kazanmış oldukları da anlaşılmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz ve olumlu olarak değerlendirebileceğimiz sonuçlar ortaya çıkmış olmakla birlikte; HDP ve Kadın meclislerinin hâlihazırda aşamadığı birçok problem olduğu da anlaşılmaktadır. Röportaj yapılan kişilerin görüşlerini de dikkate alarak bu sorunlardan bazılarını aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz.

Çok “bileşenli” olmanın getirdiği bir sonuç olarak sorunları tespit etme ve ifade biçimlerinde farklılıklar olabilmektedir. Kâğıt üzerinde örgütlenme modeli açısından sıkıntı görülmesi de zamanla bazı uygulamalarda “merkezileşme ve hiyerarşik bir yapılanmaya” gidilebildiğini katılımcıların görüşlerinden anlamak mümkündür. Karar alma-ortak politika üretme mekanizmalarında, yerele indikçe -dil ve yaşam koşullarının farklılaşmasıyla- öncelikleri belirlemede farklılıklar oluşabildiğinin düşünülmesini önemli bir sorun olarak tespit edilebiliriz.

Dikkat çekici bir diğer sonuç da ülkedeki genel muhafazakârlaşma eğiliminden etkilenildiğinin düşünülüyor olmasıdır. Bu konu kadın haklarının geliştirilmesinde kilitleyici rol oynayabilecek önemli bir sorun olarak görülmelidir. LGBTİ sorunlarında başlangıçtaki etkili tutum azaldığının ifade edilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Önemli bir diğer sorun olarak ifade edilen “kadın üye ve yöneticilerin eğitimi faaliyetlerinin yetersizliği” ve sınırlı sayıda kadının aynı anda birden çok örgüt ve kurum içerisinde yer almasının “kadro yetersizliği”ne neden olabildiği tespiti örgütsel devamlılık ve nitelik sorunları olarak göz ardı edilemeyecek sorunlardır. Son olarak “kadın dayanışma ağı zayıflığı” şeklinde ifade edilen eksikliğin “kadın” konusunda iddia sahibi olan bir örgütlülük içerisinde ifade ediliyor olmasının ciddi bir sorun olduğunu söyleyebiliriz.

ÖNERİLER

Kadın meclisleri ve genel olarak da HDP kadın politikalarını anlamak üzere yürüttüğümüz bu çalışmada, tespit ettiğimiz sorunlar ışığında bazı öneriler geliştirmek genel kadın sorunlarının çözümünde de faydası olacaktır.

Bu çerçevede özet olarak geliştirdiğimiz öneriler şunlardır:

- Kadın mücadeleleri ve kurumları arasında ulusal ve uluslararası düzeyde kalıcı bir dayanışma ve işbirliği zemini inşa edilmelidir.
- Sosyal yardım ağları oluşturulmalıdır.
- Ortaya çıkabilecek sorunlara ilişkin, sorun ortaya çıktıktan sonra değil öncesinden ön alıcı tedbirler belirlenmelidir.
- Daha çok sayıda kadının siyaset yapması sağlanmalıdır.
- Karar alma mekanizmalarında kadınların etkili olabilmesi için “kâğıt üzerindeki haklar”ın kullanımını önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- Kadınları sadece “kadın mücadelesi” alanlarına sıkıştırılması çaba ve tehlikesi karşısında, tüm alanlarda karar alma ve politika üretme süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.

- Kadın sorunlarına ilişkin eğitim vb. çalışmalar “karma” olarak yapılmalı, “kadın mücadelesi”nde toplumun tüm kesimlerine ortaklaştırılmalıdır.
- Cinsiyetçi, eril ve “doğal” görülen söylem ve uygulamaların her durumda teşhiri sağlanmalıdır.
- Kadın meclislerinin mahallelere kadın yayılması, kadınların her aşamada karar ve siyaset sürecine katılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akis, Y. , Özakın, Ü. ve Sancar, S. (2009). Feminizm. *Cogito: Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi*. Sayı:58/Bahar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berktaş, F. (2004) Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi*, cilt(7).
- Berktaş, F. (2009). Feminizm. *Cogito: Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik*. Sayı:58/Bahar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berktaş, F. (2009). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bookchin, M. (2013). *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*. (F.D. Elhüseyni, Çev). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bozarslan, H. (2004). *Türkiyenin Modern Tarihi*. (H. Budak, Çev). Diyarbakır: Avesta Yayınları
- Butler, J. (2012). *Cinsiyet Belası*. (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çağlayan, H. (2007). *Analar Yoldaşlar Tanrıçalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağlayan, H. (2007). *Kürt Kadınların Penceresinden*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Danovan, J. (2010). *Feminist Teori: entellektüel Gelenekler*. (A. Bora, M. Gevrek ve F. Sayılan, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Direk, Z. (2009). Feminizm. *Cogito: Simone De Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği*. Sayı:58/Bahar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, D. (2014) *Radikal Feminizm ve Marksist Feminizmin Orta Yolu Olarak Sosyalist Feminizm*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Foucault, M. (2010). *Cinselliğin Tarihi*. (H,U,Tanrıdöver, Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. (O. Akınbay ve I. Ergüden, Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göle, N. (2011). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hartmann, H. (2006). *Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hasretyan, M. A. (1996). *Türkiyede Kürt Sorunu*. İstanbul: Kürt Enstitüsü Yayınları.

- Hooks, B. (2014). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*. İstanbul: BGST yayınları.
- Kavak, Ş. (2012). Kürt Siyasetinin 2000'li Yılları: "Türkiyelileşme" ve Demokratik Toplum Partisi. B. Ersanlı, G. G. Özdoğan ve N. Uçarlar (ed.), *Türkiye Siyasetinde Kürtler* (ss.91-151). İstanbul: İletişim Yayınları
- Kılıçaslan, S. C. ve Işık, T. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Küçük, M. (2000). Postmodernin Haritasını Yapmak. *Modernite Versus Postmodernite* (ss.207-208). Ankara: Vadi Yayınları.
- Lazarev, M.S. , Mihoyan, Ş. X. , Vasilyeva, E.İ. , Gasratyan, M.A. , Jigalina O.İ. (2007). *Kürdistan Tarihi*. Diyarbakır: Avesta Yayınları
- Marx, Engels ve Lenin. (1979). *Kadın ve Aile* (Ö. Ünalın, Çev). İstanbul: Sol Yayınları.
- Mcdowall, D. (2004). *Modern Kürt Tarihi*. (N, Domaniç, Çev). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Merriam, Sharan B., (2015) *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber - Qualitative Research A Guide to Design and Implementation*, Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Baskıdan Çeviri, Ankara.
- Mojab, S. (2005). *Devletsiz Ulusun Kadınları* (S. Kılıç, E. Uşaklı, F. Adsay, Çev). Diyarbakır: Avesta Yayınları.
- Mutlu, Y. (2013 Ekim) Ortadoğu Kadın Konferansı. *Amargi, Cilt (30)*, s.24-30
- Karasar, N. (2016.). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, Nobel Akademik Yayıncılık, 31. Baskı, Ankara.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (B. Ertür, Çev). İstanbul: Metis Yayınları.
- Reed, E. (2012). *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye* (Ş. Yeğin, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Scott, W, J. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi* (A. Tunç Kılıç, Çev). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sevim, A. (2005) *Feminizm*. İstanbul: İnsanYayınları
- Tan, A. (2010). *Kürt Sorunu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tekeli, Ş.(2017). *Feminizmi Düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Tuğrul, S. (2010). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Walby, S. (2013). Kadınlar Militarizm ve Milliyetçilik. A. Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (ss. 48-63). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Hakları Gerekçelendirilmesi* (D. Hakyemez, Çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yeşil, R. (2015) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Editör: Remzi Y. Kıncal, Nobel Akademik Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6.Baskı Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Young, I. M. (2009). Feminizm. *Cogito: Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler*. Sayı:58/Bahar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Parti Program ve Tüzükleri, Yönetmelikler ve Tanıtım Broşürleri

- Barış Demokrasi Partisi (BDP) Parti Programı (2010)
- Demokrasi Partisi (DEP) Parti Programı (1993)
- Demokratik Halk Partisi (DEHAP) Parti Programı (2003)
- Demokratik Toplum Partisi (DTP) Parti Programı (2005)
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği, Yerel Yönetimlerde Kadın ve Kayyum Raporu (7 Kasım 2016)
- Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) Parti Programı (1994)
- Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) Parti Programı (2000)
- Halkın Emek Partisi (HEP) Parti Programı (1990)
- Halkların Demokratik Partisi (HDP) Parti Programı (2014)
- HDP Kadın Meclisi Faliyet Raporu, 01/04/2016
- HDP Kadın Meclisi Faliyet Raporu, 10/12/2016
- HDP Kadın Meclisleri Yönetmeliği (2015)
- HDP Kadın Seçim Bildirgesi (2015)
- HDP Seçim Bildirgesi (2015)

İnternet Kaynakları

- Besime Konca'nın Konuşması. <http://www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler/biz-kadinlar-ohale-karsi-her-halde-direniyoruz-kampanyasi-basladi/9376>
- Fatmagül Berktaş (2004) Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi. http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf
- Çağlar Demirel'in Konuşması. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil2/ham/b04501h.htm>
- Evrensel 1 Şubat 2015. <https://www.evrensel.net/haber/103542/dokh-yola-kja-olarak-devam-edecek>
- Figen Yüksekdağ (Panel). <https://www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler/yuksekdag-kurt-halkinin-ve-sosyalistlerin-merkezi-siyasette-guc-olmasina-tahammul-edemiyorlar/8573>
- Filiz Kerestecioğlu'nun basın açıklaması. <http://www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler/filiz-kerestecioglunun-2016-degerlendirmesi/9654>
- Filiz Kerestecioğlu'nun Konuşması. <http://www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler/filiz-kerestecioglunun-2016-degerlendirmesi/9654>
- Habertürk 4 Kasım 2016. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1319328-hdpye-teror-operasyonu>
- Halkların Demokratik Kongresi Bülteni. http://www.halklarindemokratikkongresi.net/images/UserFiles/Documents/Gallery/HDK%20sablon%20yeni_yukse.pdf
- Halkların Demokratik Kongresi Programı (2014). <http://www.halklarindemokratikkongresi.net/temelmetinler/program/50>
- HDK 1. Genel Kurul Sonuç Bildirgesi. <http://www.halklarindemokratikkongresi.net/kararlar/genel-kurul/1-genel-kurul-sonuclari/233>
- Kadın ve Kadın Yurttaşın Hak Bildirgesi. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/297/2716.pdf>
- Leyla Zana'nın Konuşması. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c001/tbmm19001001.pdf>
- OHAL Kampanyası. <http://www.hdp.org.tr/tr/guncel/haberler/biz-kadinlar-ohale-karsi-her-halde-direniyoruz-kampanyasi-basladi/9376>
- Özgürlük Bloku seçim beyanamesi. <http://www.ertugrulkurkcu.org/haberler/emek-demokrasi-ve-ozgurluk-bloku-secim-beyanamesi/>

Sebahat Tuncel'in Konuşması. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=26350

Serpil Sancar Türkiye'de Kadın Hareketinin Politiği. <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/09/Serpil-Sancar-T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Kad%C4%B1n-Hareketinin-Politi%C4%9Fi.pdf>